

TOIDUOHUTUSE PROGRAMM 2026–2029

Sisukord

Programmi üldinfo	3
1. Sissejuhatus	4
2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava	5
3. Hetkeolukorra analüüs.....	7
4. Olulised tegevused	12
5. Programmi tegevused	16
5.1 Programmi tegevus – Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine	16
5.3 Programmi tegevus – Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine	19
5.3 Programmi tegevus – Taimetervise poliitika kujundamine ja rakendamine	21
5.6 Programmi tegevus – Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja rakendamine	24
5.4 Programmi tegevus – Loomatervise ja -heaolu poliitika kujundamine ja rakendamine	26
5.2 Programmi tegevus – Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine	34
5.5 Programmi tegevus – Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine	35
6. Programmi juhtimiskorraldus.....	42
LISA 1. Programmi teenuste kirjeldus	43
LISA 2. Teenuste rahastamiskava	45
Lisa 3. Programmi rahastamiskava täiendav informatsioon 2025. a kohta	47

Programmi üldinfo

Programmi koostaja ja vastutaja	<i>Toiduohutuse osakond, taimetervise osakond, toiduohutuse asekanstler</i>
Programmi eelnõu valmimise aeg	<i>1.06.2025</i>
Vormi sisu kasutamise selgitus	<i>Vormis toodud info on sisendiks riigi eelarvestrateegia (RES) ja riigieelarve seaduse (RE) protsessi koostamisele. Programmi eelnõu kohandatakse RES-ist ja RE-st lähtuvalt. Programmi kinnitab minister käskkirjaga.</i>

Tulemusvaldkond	Põllumajandus ja kalandus
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised.
Valdkonna arengukava	Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030
Valdkonna visioon	Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada
Programmi nimi	Toiduohutuse programm
Programmi eesmärk	Eestis on kestlik toidutootmine, ohutu toit ja hoitud keskkond.
Programmi periood	4 aastat (2026–2029)
Peavastutaja (ministeerium)	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Põllumajandus- ja Toiduamet (PTA), Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus (LABRIS), Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet (PRIA), Maaelu Teadmuskeskus (METK)

1. Sissejuhatus

Toiduohutuse programmi eesmärk on planeerida ja ellu viia tegevusi, mis aitavad tagada kestliku toidutootmise, ohutu toidu ja hoitud keskkonna. Programmi tegevused on suunatud toitainerikka, tervist toetava, kõrge loomaheaolu standardi ning madala keskkonnamõjuga toodetud toidu tootmisele nii praegustele kui tulevastele Eesti elanikele. Programmi eesmärgid toetavad lisaks põllumajanduse ja kalanduse valdkondliku arengukava eesmärkidele ka rahvastiku tervise arengukava 2020-2030 ja keskkonnavaldkonna arengukava 2030 eesmäärke.

Programm „Toiduohutus“ panustab arengustrateegias „**Eesti 2035**“ tervist toetava elukeskkonna kujundamisse (sh tarbijateadlikkuse parandamine, toiduohutuse riskide maandamine ning tervist ja keskkonda hoidva õigusruumi kujundamine) ning toidujäätmete vähendamisse ja ülejääva ohutu toidu annetamisse läbi tegevuse – jäätmemajanduse tõhus ja innovaatiline ümberkorraldamine. Strateegia „Eesti 2035“ tegevuskavas on üheks arenguvajaduseks ka kestliku toidusüsteemi edendamine, mis on kaetud tegevusega — rohepööret toetava raamistiku kujundamine. Regionaal- ja põllumajandusminister annab igal aastal Riigikogus ülevaate Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi (ReM) panusest arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisse.

2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk:

Eestis on kestlik toidutootmine, ohutu toit ja hoitud keskkond.

Programmi mõõdikud:

Mõõdik	Tegelik (2024)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)
Tarbija kindlustunde indeks, %	69 (2023)	69	-	69	-
Antibiootikumide kasutamise tase, mg/PCU	42,5	41	39	38	37,5
Piirnormi ületavate taimekaitsevahendite jääkide proovide osakaal Eesti päritolu toidus, %	0 (2022)	1	1	1	1

Tarbija kindlustunde indeks näitab mitu protsenti Eesti elanikest väljendas toiduohutuse suhtes kindlustunnet - usku, et toidu tarbimine ei põhjusta negatiivseid tervisemõjusid. Toiduohutuse alane kindlustunne on oluline kõikidele toidu tootmise, töötlemise ja tarbimise süsteemi osalistele ning toidu tootmise, valmistamise ja kaubanduse süsteemi toimimise eelduseks on tarbija usaldus ja kindlustunne selle suhtes.

Antibiootikumide kasutamise tase (müügil kogus arvestades populatsiooni korrigeerimise ühikut - mg/PCU) iseloomustab loomade üldist tervise ja heaolu seisukorda ning haiguste ennetamise ning ravi efektiivsust. Antibiootikumide vastutustundlik kasutus vähendab mikroobide resistentsuse teket.

Piirnormi ületavate taimekaitsevahendite jääkide proovide osakaalu mõõdik Eesti päritolu toidus iseloomustab lubatud taimekaitsevahendite korrektset kasutust ja tarbimiseks ohutu toidu tootmist. Taimekaitsevahendite jääkide seire eesmärk on tagada toidu vastavus taimekaitsevahendite jääkide piirnormidele. ELis on kehtestatud taimekaitsevahendite jääkide piirnormid toidus ja söödas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 396/2005. Toit vastab nõuetele, kui selles tuvastatud toimeaine jäägi sisaldus jääb alla toimeaine jäägi suurima lubatud sisalduse (MRLi). Eesti päritolu toodetel kontrollitakse täiendavalt, kas analüüsi käigus tuvastatud toimeainet on lubatud Eestis antud kultuuri kasvatamisel kasutada. Kui kasvõi üks taimekaitsevahendi jääk ületab MRLi väärtuse, loetakse toit nõuetele mittevastavaks ning seda ei lubata turustada.

Programmi rahastamiskava (tuhandetes eurodes)

	Eelarve	Eelarve prognoos			
	2025*	2026	2027	2028	2029
Programmi kulud kokku	-85 783	-86 883	-86 497	-134 552	-120 160
Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine	-2 929	-3 010	-2 700	-2 566	-2 353
Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine	-13 254	-13 690	-13 769	-13 551	-13 560
Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine	-11 552	-11 693	-11 770	-10 993	-11 023

Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine	-3 346	-3 431	-3 442	-3 508	-3 654
Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja rakendamine	-27 941	-29 848	-31 272	-82 745	-75 471
Looma- ja taimetervise poliitika kujundamine ja rakendamine	-26 761				
Taimetervise poliitika kujundamine ja rakendamine	Uus programmi tegevus	-3 055	-3 047	-2 957	-2 962
Loomatervise ja -heaolu poliitika kujundamine ja rakendamine	Uus programmi tegevus	-22 155	-20 497	-18 232	-11 138

*Riigikogu poolt kinnitatud eelarve

3. Hetkeolukorra analüüs

Taimekaitse valdkond on muutlikus seisus, mis tuleneb nii ELi ülestest õigusaktidest, kliimamuutustest, globaalsetest trendidest kui ka turu suurusest. Euroopa roheline kokkulepe, strateegia „Talust taldrikule“ ja „Elurikkuse strateegia aastani 2030“ on tõstatanud **ühiskonnas uusi ootusi ja ambitsioone seoses taimekaitsevahendite kasutamise ja nendega seotud riskide vähendamise**ga. Poliitilisel tasandil on kõlanud Euroopa Liidu ülesed konkreetsed vähendamiseesmärgid ja 2022. aasta juunis tegi komisjon ettepaneku kirjutada taimekaitsevahendite vähendamist käsitlev roheline kokkuleppe eesmärk õigusaktidesse, kuid võttis ettepaneku 2024. aasta märtsis tagasi, eeldades selle tagasilükkamist seadusandlikus protsessis. Euroopa Komisjon seadis 2025. a vastu võetud põllumajanduse- ja toidu visioonidokumendiga uued suunad. Selle visioonidokumendi ühes alapunktis rõhutatakse, et põllumajanduse ja looduse koostoimimise tagamiseks on vaja paremini rakendada, ühtlustada ja jõustada kehtivaid õigusakte. **Lisaks märgiti, et põllumajandustootjad vajavad täiustatud töövahendeid, et olla võimelised tegelema põllumajandusega loodussõbralikul viisil ja saavutada püstitatud eesmärgid.** Samas ei ole keemilistele taimekaitsevahenditele alternatiivide nagu bioloogiliste või uuenduslike madala riskiastmega taimekaitsevahendite kasutuselevõtt siiski kulgenud samas tempos kui toimeainete ELi turult kõrvaldamine. Kui selline suundumus jätkub, võib see mõjutada ELi suutlikkust tagada toidutootmine. Selleks pakub Komisjon lähenemise, et kaalub enne toimeainete edasist keelustamist ka alternatiivide kättesaadavust. Lisaks on kavas koostada reeglite lihtsustamise ettepanek, mis kiirendab bioloogiliste taimekaitsevahendite turule pääsu. Kuigi üldine eesmärk on liikuda madalama riskiga taimekaitselahenduste kasutamise suunas, siis murekohaks on asjaolu, et hetkel puuduvad Euroopa Liidus keemilistele taimekaitsevahenditele sobiva efektiivsusega alternatiivid. Lisaks on tekkinud olukord, kus kõikide kahjustaja/kultuur kombinatsioonidele ei ole efektiivseid taimekaitsevahendeid. Seega peab reeglite ajakohastamist kaaluma laiemalt kui üksnes bioloogiliste taimekaitsevahendite turule pääsu kiirendamise kontekstis. Oluline on töötada selle nimel, et uute ELi algatuste ambitsioonikus oleks tasakaalus liikmesriikidele nende eripärade arvestamiseks jäetud paindlikkusega. Ilmastiku muudatused on kaasa toonud suundumuse erinevate kultuuride kasvatamiseks (nt suviviljadelt taliviljadele), millel on erinevad kahjustajad ja seega ka taimekaitsevajadused. Mitmed varem laialdaselt kasutatud taimekaitsevahendite toimeained on ELi üleselt turult eemaldatud. Paljudel juhtudel tõhusad alternatiivsed tooted puuduvad nende alternatiivide Eesti turule toomiseks ei ole taimekaitsevahendi loa valdajatel huvi (turu väiksuse tõttu ei ole esitatud taotlust) või on nende toodete riigisisene turule lubamise protsess ajamahukas. Seega lisaks globaalsete ja ELi siseste muudatustega kohanemisele ja uute lahenduste leidmisele tuleb tähelepanu pöörata ka riigisisestele tegevustele, et tagada toidu varustuskindlus ja põllumajandustootjate konkurentsivõime. Taimekaitsevahendite registrisse on kantud 487 toodet, mis on Eestis turule lubatud 16. mai 2025. a seisuga.

Taimekaitsevahendite turustamine toimeaine kogusesse ümberarvestatuna ulatus 782,5 tonnini 2024. aastal, mis on kümnendiku võrra rohkem kui 2023. aastal. Siiani suurim turustatud kogus oli 2021. aastal 894 tonni. Sellegi poolest on Eestis kasutuses oleva põllumajandusmaa hektari kohta turustatud oluliselt vähem taimekaitsevahendeid kui EL teistes liikmesriikides keskmiselt. Eestis turustatavad kogused moodustavad hinnanguliselt kuni 0.2% kogu ELis turustatud taimekaitsevahenditest.

Väetiste käitlemine on heas seisus, 2025. aastal registreeriti väetiseregistris 80 väetist ning CE märgistusega väetisetoodete nimekirja kanti 128 väetisetoodet. Väetiseregistris oli 31.12.2025 seisuga 889 väetist ja EL-i väetisetoodete nimekirjas oli 387 toodet.

Väetiseregistris olevate toodete tootmise ja turustamise osas tehti 125 kontroll (millest 27 on lõpetatud rikkumisega) ja võeti 46 proovi väetise koostise ja kvaliteedi kontrollimiseks. Koostati 7 kirjalikku tähelepanu juhtimist. Teostati 6 CE märgistusega väetisetootte kontrolli ja võeti 6 proovi. CE märgistusega väetiste osas vastas kõik nõuetele.

Põllumajandusloomade aretus Eestis on kõrgel tasemel. Piimaveiste kasvatuses on Eestil kõrgeimad toodangunäitajad Euroopa Liidu riikide seas. Samas on piimaveiste karjaspüsimise aeg suhteliselt lühike. Eesti punase veise tõugu loomade arv on jätkuvalt langustrendis. Lambakasvatuses on vähenenud just kohalikest tõugudest eesti valgepealise ja eesti tumedapealiste lammaste arv, samas on

tõusnud välismaiste tõugude arvukus. Ohustatud tõugude loetelusse kantud tõugudest on eesti hobuse arvud tõusnud aastate vältel, samas eesti raskeveohobuse populatsioon on väikesearvuline. Eesti maaveise arvud on olnud stabiilsed. Kihnu maalamba populatsioon on viimastel aastatel suurenenud. Põlistõugude ning kohalike tõugude säilitamine panustab bioloogilise mitmekesisuse säilimisse. Programmi „Põllumajandusloomade geneetiliste ressursside kogumine, säilitamine ja kasutamine 2024–2030“ tegevustega panustatakse lisaks bioloogilise mitmekesisuse säilitamisse ka laiemalt loomakasvatuse tootmispotentsiaali tõstmisesse.

Tänu kohalikule sordiaretusele saavad põllumehed kasutada järjest enam Eestis aretatud sorte. Sordiaretuse edendamine on vajalik ka muutuvate keskkonnatingimuste ning keemiliste taimekaitsevahendite kasutuspiirangutega toime tulemiseks. Tänu biotehnoloogia arengule on võimalusi, mis mh aitavad kiirendada sordiaretuse protsessi ning luua kliima- ja keskkonnamuutustele vastupidavaid sorte. Selle võimaluse kasutamiseks on vaja aktiivselt osaleda soodustava regulatiivse keskkonna loomisel ning suurendada põllumajandustootjate ja avalikkuse teadlikkust nende lahenduste olemusest ja mõjust.

Seemnekasvatus on Eesti teraviljasektori tugevus. Seemnepõldude pindala¹ on viimastel aastatel järjest kasvanud olles 2020. aastal 12 972 ha, 2021. aastal 13 527 ha, 2022. aastal 14 547 ha, 2023. aastal juba 15 552 ha ja 2024. aastal 14 883 ha, kuid 2025. aastal vähenes 100 ha võrra (13 850 ha). Isevarustatuse tase on samuti tõusujoones, sest kasutades külvisenormi 180 kg/ha, sai Eestis näiteks 2024. aastal külvata 2023. aastal Eestis toodetud sertifitseeritud teraviljaseemnega kuni 50% teravilja kasvupinnast.

Põllumajandusliku toidu tootmisahela alguspunktiks on taimne paljundusmaterjal. Hetkel on Euroopa Liidu tasandil töös taimse paljundusmaterjali valdkonda reguleerivate osaliselt 1960. aastast pärinevate Euroopa Liidu seemne ja paljundusmaterjali turustamisdirektiivide läbivaatus.

Taimetervise olukord Eestis on jätkuvalt hea. Ohtlike taimekahjustajate puhanguid esineb, kuid tõhusate tõrjemeetmete rakendamise tulemusel on kahjustajate edasine levik tõkestatud. Taimetervise hea seisundi hoidmine on väga oluline nii taimekasvatuse, metsade, looduslike ja täisistutatud alade, looduslike ökosüsteemide, ökosüsteemi teenuste ja elurikkuse seisukohalt. Taimetervist ohustavad taimedele ja taimsetele saadustele kahjulikud liigid, mille Euroopa Liidu territooriumile sissetoomise riski suurendab rahvusvaheline kaubavahetus ja kliimamuutused.

Taimetervise valdkond on reguleeritud peamiselt Euroopa Liidu õigusaktidega, lisaks järgitakse rahvusvahelise taimekaitsekonventsiooni (IPPC) raames kokkulepitud põhimõtteid ja rahvusvahelisi standardeid. Töö õigusaktide ja standardite ajakohasena hoidmiseks on järjepidev ja tingitud taimekahjustajate levikust, mille põhjusteks võib olla nii inimtegevus kui ka levikupiirkondade laienemine loodusliku leviku või kliimamuutuste tõttu. EL õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmiseks on oluline kindlustada ressurss kohustuslike seirete läbiviimiseks ja muude lisanduvate ülesannete täitmiseks. Suurenenud on ettevõtjate omavastutus, mistõttu tuleb enam tähelepanu pöörata teadlikkuse tõstmisele.

Eesti on alates 2005. aasta 15. maist tunnistanud viljapuu-bakterpõletiku tekitaja *Erwinia amylovora* suhtes kaitstavaks piirkonnaks. Kaitstava piirkonna staatus antakse riigile või piirkonnale, kus see taimekahjustaja kohastunud ega levinud ei ole, kuid kus on soodsate tingimuste tõttu oht selle levimiseks. Kaitstava piirkonna staatuse säilitamiseks seiratakse igal aastal ulatuslikult muu hulgas peremeestaimi tootvaid puukoole, viljapuuaeda ja metsi. Viimati tuvastati kahjustaja puhang 2019. aastal, misjärel rakendati tõrjemeetmeid ning kahjustaja levik tõkestati edukalt, viimastel aastatel puhanguid pole tuvastatud. Samas esineb probleeme Eestisse saadetud viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimedega, mis ei vasta kaitstava piirkonna nõuetele.

Ohtliku taimekahjustaja tõrjeabinõude rakendamisel on ettevõtjatel jätkuvalt võimalik taotleda tõrjeabinõude rakendamise toetust, kui on tegemist kas viljapuu-bakterpõletiku või kartuli ringmädaniku tõrjeabinõude rakendamisega. Viimati tuvastati kartuli ringmädaniku uus kolle 2025. aastal.

---

¹ Andmed seemnepõldude pindala ja isevarustatuse taseme kohta on leitavad PTA veebilehel aasta-aruannetest <https://pta.agri.ee/pta-aasta-aruanDED>

Olukord loomatervise tagamisel on ärev. Olulisimateks riskideks loomatervises on sigade Aafrika katku (SAK), mille riskifoon metsades on kõrge, ja hooajaliselt leviva lindude gripi jõudmine loomakasvatuseettevõttesse. 2025. aastal tabas SAK 11 farmi ning ja taudi edasise leviku vältimiseks hukati ligikaudu 60 000 kodusiga. SAK puhanguteks tuleb olla valmis ka järgmisel aastal. Uue riskina on pildis suu- ja sõrataudi (SST) puhangud Kesk-Euroopas, mille jõudmisel Eestisse oleks väga suur majanduslik mõju. Eriti ohtlike loomataudide esinemisel likvideeritakse taudikolle kõigi loomade hukkamisega. Olulisi muutusi teavituskohustuslike loomataudijuhtude esinemises ei ole. Samuti ei ole esinenud suuri söödaohutuse probleeme. Oluline on kindlustada ressursid PTale ja LABRISele kohustuslike programmiliste tegevuste ning uuringute läbiviimiseks loomataudide leviku varajaseks tuvastamiseks, bioturvalisuse hindamiseks ning tõrjemeetmete rakendamiseks. Euroopa Komisjoni kaasrahastus loomataudide ennetamiseks ja tõrjeks on vähenemas trendis ning nõuab iga-aastaselt täiendavat riigipoolset panust. Seiremahtude vähenemine langetab oluliselt loomataudide esinemise varajase tuvastamise tõenäosust ning suurendab tõrje kulusid.

Mikroobide resistentsus (AMR) mikroobivastaste ravimite suhtes on muutunud üheks inim- ja veterinaarmeditsiini tõsisemaks ohuks. AMR suurendab nii inimeste kui ka loomade haigestumust ja suremust ning tõstab tervishoiuga kaasnevaid kulusid. Antibiootikumide kasutamine põllumajandusloomadel on võrreldes 2010. aastaga langenud 30%, kuid edasine vähenemine on peatumas. 2021. ja 2022. aastal jäi antibiootikumide kasutus samale tasemele, vastavalt 46,6 ja 45,8 mg/PCU. 2023. aastal toimus väike langus 42,5 mg/PCU, kuid langus on siiski aeglane, ja seatud eesmärki võib olla keeruline 2030. aastaks saavutada. Aasta-aastalt antibiootikumide kasutamise vähendamine toetab EL „Talustaldrikule“ strateegia eesmärki vähendada EL üleselt antibiootikumide kasutust 2030. aastaks 50%. 2023. aastal kasutusele võetud antibiootikumide kasutamise e-andmekogu aitab tuvastada võimalusi antibiootikumide kasutamise vähendamiseks. Antibiootikumide e-andmekogu kasutuskogemuse pealt on selgunud vajadus vaadata üle andmekoosseis ning arendada erinevate infosüsteemide omavahelist suhtlust andmete esitamise lihtsustamiseks. Vastutustundliku antibiootikumide kasutamise kohta teadlikkuse tõstmine ning erinevate ennetavate tegevuste rakendamine loomakasvatustes peab olema pidev kõrge prioriteediga tegevus.

Söödaohutuse kõrge tase toetab loomade tervist ja heaolu ning kasumlikku põllumajandustootmist. Söödaohutuse tagamine kõrgel tasemel nõuab ressursse nii tõhusamaks järelevalveks, optimaalsete kontrollproovide võtmiseks, tellitavateks analüüsideks, laborivõimekuse arendamiseks kui ka käitlejate ja loomapidajate teadlikkuse tõstmiseks söödaohutusest.

Loomaheaolu valdkonda iseloomustab suurenenud ühiskondlik ootus ja polariseeritus täpsemate tegevussuundade ja ajaraami seadmisel tagamaks loomadele nende heaoluks vajalikud viisid vabadust: vabadus janust ja näljast; vabadus ebamugavusest; olla vaba valust, vigastustest ja haigustest; vabadus loomuomasele käitumisele; olla vaba hirmust ja kannatustest. Ettevõtjate omavastutuse võimestamiseks loomade heaolu parandavate pidamistingimuste tagamisel tuleb enam tähelepanu pöörata teadlikkuse tõstmisele. Põllumajandusloomade heaolu edendamiseks uute nõuete kehtestamine (tingimused loomade veol, puurispidamise keelamine jt) toob loomakasvatusektorile kaasa vajaduse suurendada paindlikkust, et oma ärimudeleid muutuvate tingimuste valguses kohandada. Olulisimad mõjutajad nõuetega kohanemiseks on vajaminev investeeringute maht ja aeg. Samal ajal loomade kõrgemat heaolu arvestavate pidamistingimuste tagamisega, on säilinud ootus, et põllumajandustoodete hind säiliks madalal tasemel. Sellistele omavahel vastukäivatele ootustele vastamine on loomade heaolu kontekstis suur väljakutse kogu loomakasvatusektorile.

Lemmikloomade heaolu küsimused on jätkuvalt ühiskonna kõrgendatud tähelepanu all. PTA-le esitatud vihjete arvu jätkuv kasv suurendab vajadust tõhustada ja optimeerida järelevalvet. Vaatamata sellele, et inimeste teadlikkus loomade heaolust ja väärkohtlemise märkamise on vihjete arvule tuginedes tõusuteel, on endiselt oluline parandada loomapidamiskultuuri Eestis. Sellele aitavad kaasa planeeritavad muudatused õigusruumis: koerte ketis pidamise ja zoofiilia keelustamine, varjupaikade tegevusega seonduva täpsem reguleerimine ning loomi kahjustavate tegevuste eest mõjusate karistussummade kehtestamine. Murekohaks on kassikolooniad, loomade hülgamisega seotud kõrge koormus varjupaikades ning lemmikloomadega kauplemisel levinud pettused, sh marutaudivastase vaktsineerimise kohta dokumentide võltsimine, ebaseaduslik aretus tegevus ning ebaseaduslik kaubandus Eestis. EL piiririigina oleme üks peamisi vahelülisid kolmandatest riikidest EL-i saabuvate

lemmikloomadega seotud pettuste levikul. Püüdlused lemmikloomade jälgitavuse efektiivsemaks tagamiseks nii Eestis kui ka EL-üleste algatustena on vajalikud mitte ainult loomade heaolu, vaid ka loomade ja inimeste tervise tagamiseks.

Toiduohutuse baromeetri näitaja võrrelduna eelmise perioodiga langes ja oli 2024. a 99,34. Eesmärgiks on, et see näitaja oleks vähemalt 100. Toiduohutus tähendab bioloogilise, keemilise või füüsilise ohu vältimist ja vähendamist toidus. 2024. aasta järelevalvetulemuste põhjal vajavad suuremat tähelepanu HACCP ja eeltingimuste programmi nõuete täitmine, toidualase teabe ning e-kaubanduse ning toiduga kokkupuutuvate materjalide valdkonnad. Eriti vajab toidualase teabe valdkonnas tähelepanu toitumise ja tervisealaste väidete osa, kuna siin on nõuetele vastavus erakordselt madal. Vaja on tõsta nii käitlejate teadlikkust nõuetest kui ka parandada nende praktilisi toidukäitlemise oskusi ning probleemsed valdkonnad tuleb hoida suuremas järelevalvefookuses.

Tarbija teadlikkuse baromeeter – tarbija teadlikkust toiduohutusest hinnati viimati 2023. a ning tulemuseks oli 65,8%, mis tähendab, et teadlikkus võrreldes 2019. aastaga (tulemus 69,4%) on pisut langenud (-3,6%). Järgmine tarbija teadlikkuse hindamine on planeeritud 2027. Kõige enam mõjutas baromeetri tulemust säilimisaja väljenditest „kõlblik kuni” ja „parim enne” arusaamine. Pea pooled vastanutest ei teadnud „kõlblik kuni” õiget tähendust ning omistasid sellele mõiste „parim enne” tähenduse. Tarbijate teadlikkuse taseme hoidmiseks ja parandamiseks on vajalik jätkata teavitustegevustega, eriti pöörates tähelepanu eesti keelt mittekönelevatele tarbijatele.

Tarbija kindlustunde indeksi väärtus oli 2025. aastal 74%. Selle alusel võib öelda, et 70% kuni 77% Eesti elanikest olid toidu ohutuses pigem kindlad. Keskmise kindlustunde toiduohutuse suhtes on varasemast kõrgem ja see muutus on üldistatav kõigile Eesti elanikele. Tarbija kindlus olenes endiselt väga olulisel määral isiklikest kokkupuudetest juhtumitega, kus toidu ohutuse suhtes esines kahtlus. Tarbija kindlus oli kõrgem eestikeelsete, vähemalt 1000-eurose sissetulekuga, kõrgharidusega ja 18-24-aastaste Eesti elanike seas. Järgmine tarbija kindlustunde hindamine toimub 2027. a.

Eestis on riskipõhine toiduohutuse järelevalve süsteem, mida toetab laborite võrgustik ja erinevad IT-lahendused (Põllumajandus- ja Toiduameti järelevalve infosüsteemid, erinevad registrid). Nii järelevalvesüsteemi teenindavad riiklikud laborid (Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus ja Maaelu Teadmiskeskus) kui IT-lahendused vajavad olulist ajakohastamist ning edasiarendamist. Oluline on tagada riiklike laborite suutlikkus (aparatuur, meetodikad, kompetents, ruumid) osutada riiklikke teenuseid vajalikul tasemel ja stabiilne rahastus investeringute tegemiseks, et vältida investeringuvajaduste kuhjumist. Järelevalve menetlusoperatiivsuse tõstmiseks on oluline arendada IT ja andmeanalüüsi võimekust ning võtta kasutusele ajakohased lahendused, sh erinevad andmemudelid ning AI-põhised. Järelevalveasutuse prioriteediks on otsesed rahvatervise riskid – toidutarneahelas bioloogilise ohutuse tagamine. Jätakuvalt tuleb tagada valmisolek operatiivseks reageerimiseks toidutekkelistele haiguspuhangutele ning selle tarbeks kasutusele võtta kaasaegsed tööriistad, sealhulgas arendada laborivõimekust. Pikaajalise mõjuga riskidele (nt saasteained, lisaained, lõhna- ja maitseained, GMO, toiduga kokkupuutuvad materjalid) ei jätku piisavalt ressursi. Tulenevalt uutest riskiteguritest tuleb järelevalveasutusel oma tegevust kohandada, arvestades toidusüsteemi kestlikumaks muutmise vajadust, tarbimistrende ja teadusuuringute tulemusi. 2025. aasta 24. aprilli seisuga oli riigi toidu ja sööda käitlejate registri andmetel Eestis 16252 toidukäitlemisettevõtet.

Toidu ohutuse eest vastutab toidukäitleja, kes peab lahendama järjest keerukamaid probleeme, mis tulenevad erinevatest riskiteguritest ning vajadusest muuta tänane toidusüsteem pikas perspektiivis kestlikumaks². Toidukäitlejate toiduohutusest teadlikkuse tõusu on panustanud tegevused toiduohutuse valdkonna teadmussiirde programmi raames. Teadmiste edendamine jätkub teadmussiirde tegevustega ühise põllumajanduspoliitika AKIS (põllumajanduslike teadmiste ja innovatsiooni süsteemi) sekkumises. Positiivsena võib välja tuua, et osa toidukäitlejatest on lisaks kehtivate nõuete täitmisele juurutanud täiendavaid vabatahtlikke kvaliteedisüsteeme (nt ISO, BRC).

---

² Kestliku toidusüsteemi all mõistame majanduslikku, sotsiaalset ja keskkondlikku jätkusuutlikkust, et tagada piisav, ohutu ja tervist toetav toit, samal ajal tootes süsinikuneutraalselt ja elurikkust säilitades ning tootmise konkurentsivõime.

Lisaks toidukäitlejatele tuleb tähelepanu pöörata ka **tarbijate toiduohutuse alasele teadlikkusele ja oskusele teha teadlikult kestlikke ja tervist toetavaid valikuid**. Sealjuures on oluline ka ennetustöö ehk üldsuse teavitamine toiduga seotud riskidest. Lisaks tarbijate teadlikkusele peab nende tervist toetavaid valikuid toetama ka neid ümbritsev toidukeskkond (nt toidu koostis, märgistus, kättesaadavus, väljapanek, reklaam). Selleks on vajalik toidukeskkonda erinevate meetmetega parendada, nii õigusaktidega nõuete kehtestamise, avaliku sektori hangetes kasutatavate kriteeriumite, kui ka sektoriga tehtavate vabatahtlike kokkulepete kaudu.

Toiduohutusega seonduv õigusruum on reguleeritud peamiselt ELi õigusaktidega, lisaks arvestatakse rahvusvahelist toidukaubandust reguleeriva ühtsete toidustandardite programmiga *Codex Alimentarius*. Toiduohutuse valdkonna õigusraamistik on välja kujundatud ja seda ajakohastatakse lähtuvalt uutest teadusandmetest ja riskiteguritest. Toiduohutuse taseme tõstmiseks Eestis ning uute riskide esilekerkimist mõjutavate faktoritega, nt kliimamuutused, globaliseeruv kaubandus, toidutootmise tehnoloogiate areng ja muutused toidu tarbimisharjumustes (suund senisest suuremale taimse toidu eelistamisele), toimetulekuks on vajalik kõigi osapoolte pidev panustamine, sh toiduohutuse poliitika kujundamine vastavalt muutuvale keskkonnale ja väljakutsetele ning järelevalveasutuse haldussuutlikkuse tõstmine, toidukvaliteedi ja -ohutuse seirete mahu suurendamine ning tarbijate teadlikkuse tõstmine.

Mahepõllumajandussektor on viimastel aastatel kasvanud hoogsalt nii maailmas, Euroopas kui ka Eestis. Euroopa Liidu roheline kokkuleppe „Talust taldrikule“ strateegia näeb ette, et 2030. aastaks moodustab mahepõllumajandusmaa 25% Euroopa Liidu põllumajandusmaa pindalast. Eestis oli mahepõllumajanduse registri andmetel 2024. aastal 224 133 ha mahepõllumajandusmaad, mis moodustab kogu Eesti põllumajandusmaast 22,6%. Võrreldes aasta varasemaga vähenes mahepõllumajandusmaa 1,6%. Mahetootmisega tegelevaid põllumajandusettevõtteid oli 2024. aastal 1885, võrreldes eelmise aastaga vähenes nende arv 4,2%. Mahepõllumajandusettevõtted on aastatega järjest suuremaks kasvanud – 2024. aastal oli keskmises mahepõllumajandusettevõttes ligikaudu 119 ha mahepõllumajandusmaad.

Mahetooraine väärindamisega tegelevate ettevõtete arv on jäänud stabiilseks. 2024. aastal tegeles mahepõllumajandusliku toidu töötlemise ja sööda tootmisega kokku 189 ettevõtet. Palju toodetakse puu- ja köögiviljatooteid ning jooke, sh mahlu, nektareid, mahlajooke jms. Toodetakse ka tera- ja kaunviljatooteid, pagari-, pasta- ja kondiitritooteid, liha- ja piimatooteid, teesid ning õlisid. Järjest enam kasutatakse mahetooteid ka tootlustusasutustes. 2024. aasta lõpuks oli Põllumajandus- ja Toiduametit mahetoitlustamisest teavitanud 238 tootlustusettevõtet.

2022. aasta septembrist alates on rakendatud toetusmeedet haridusasutustele, mille raames toetatakse lastele mahetoitu pakkuvaid üldhariduskooli ja lasteaedu. Toetusmeede on suurendanud haridusasutuste huvi pakkuda lastele mahetoitu. Kui mahetoitlustamisest teavitanud kooli ja lasteaedu oli 2021. aastal 45 (6% Eesti lasteaia- ja koolilastest), siis 2024. aasta lõpus pakuti mahetoitu juba 221 haridusasutuses (ligikaudu 28% Eesti lasteaia- ja koolilastest). Toetuse andmisega soovitakse 2030. aastaks jõuda tasemele, kus vähemalt 50%-le Eesti lasteaialastest ja üldhariduskoolide õpilastest pakutakse mahetoitu.

Mahetoidukaupade jaeturumaht oli 2023. aastal Eesti Konjunktuuriinstituudi arvutuste kohaselt 111 miljonit, mis on 13% enam kui 2022. aastal, mil see oli 98 miljonit. Nii 2022. kui 2023. aastal moodustas mahetoidukaupade jaeturumaht kogu toidukaupade jaeturumast 4,6%. Nii mahetoidukaupade kui ka tavatoidukaupade müügi käibe kasvule 2023. aastal aitasid kaasa kõrgemad hinnad. Mahetoidukaupade hinnatõus oli 2023. aastal mõnevõrra aeglasem kui tavatoidukaupadel. Kodumaiste mahetoodete osa toidukaupade jaemüügist mõnevõrra langes ja oli 2023. aastal 1,3% (koos otsemüügiga, 2022. aastal 1,4%). Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel ostis 2024. aastal regulaarselt ehk kord nädalas mahetoitu 10% elanikest. 2022. aastal oli see osakaal 9%.

4. Olulised tegevused

Prioriteet	Rahvatervise kaitse ja tarbijate kestlike toiduvalikute edendamine
Milles seisneb väljakutse?	<p>Eesti rahvastiku toitumine ei ole piisavalt kestlik, mistõttu on vaja edendada kestlikku toidukeskkonda ning tarbijate kestlikumaid toiduvalikuid.</p> <p>Õigusruumi aja- ja asjakohasena hoidmine arvestades esilekerkivaid toiduohutuse riske ja toidusüsteemi muutusi, et kindlustada inimeste tervise ja tarbijate huvide kaitse kõrge tase.</p>
Olulisemad tegevused 2026. aastal	<ul style="list-style-type: none"> Jätkatakse toiduseaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsuse menetlust ja alustatakse eelnõu ettevalmistusega, et lahendada üles kerkinud praktilisi probleeme, suurendada õigusselgust ning tagada kehtivate nõuete aja- ja asjakohasus. Muudatused puudutavad eelkõige järelevalvekorraldust, nt ülevaatamist vajab järelevalve ja seire toiminguid toetav volitatud laborite süsteem ning maksimumtrahvimäärad, mis ei taga ametliku kontrolli määrusega kehtestatud nõuete täitmist. Jätkatakse ettevalmistusi pakendi esikülje märgisüsteemi Nutriscore kasutamise võimaldamiseks Eestis. Valmib riigihanke kriteeriumide kehtestamise võimaluste analüüs avalikus toitlustuses senisest suuremas mahu kohaliku, mahepõllumajandusliku ja taimse toidu osakaalu suurendamiseks ning järgmise etapina kehtestatakse riigihangete keskkonnahoidlikkuse kriteeriumid toitlustusteenuse ja toidu valdkonnas kliimaministri määrusega. Haridusasutustele suunatud toetusmeetme raames toetatakse lastele mahetoitu pakkuvaid üldhariduskoole ja lasteaedu. Mahetoitu pakkuvate haridusasutuste osakaalu suurendamiseks ning teadlikkuse tõstmiseks mahepõllumajandusest korraldatakse haridusasutuste toitlustajatele koolitusi, infopäevi ja tagatakse toetav nõuandeteenus.

Prioriteet	Inimeste, taimede ja loomade tervise ning keskkonna kaitsmine „Üks Tervis“ põhimõttel
Milles seisneb väljakutse?	<p>Taimekahjustajate ja loomataudide levik mõjutab negatiivselt põllumajandustootmise ja metsamajanduse tasuvust, looduskeskkonda ja rahvusvahelist kaubandust. Loomataudide ennetamine vähendab haiguste esinemist, ravimite kasutamist ning mikroobide ravimresistentsuse teket. Sigade Aafrika katku ja lindude gripi esinemine keskkonnas hoiab nende ettevõtetesse jõudmise riski kõrgel, lisandunud on uus risk tulenevalt suu- ja sõrataudi puhangutest Kesk-Euroopas. Ohtlikest taimekahjustajatest on tuvastatud kartulikahjustajate koldeid, jätkuvaks ohuks on meile lähim saare-salehundlase kolle, mis asub Eesti ida-piirist kõigest ~100 km kaugusel Peterburi regioonis. Taimekahjustajate võimalikult varajane tuvastamine ja tõrjemeetmete rakendamine hoiab ära hilisema oluliselt suurema kulu ja</p>

võimaliku kahju nii majandusele kui ka ökosüsteemile. Eestis turustatavad taimekaitsevahendid, väetised, sööt ja ravimid ning nende kasutus peab olema ohutu inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale.

Olulisemad tegevused 2026. aastal

- Loomataudide ja ohtlike taimekahjustajate leviku ennetamiseks ning tõrjeks tagatakse ressursid kohustuslike programmiliste tegevuste elluviimiseks ning loomataudide ja ohtlike taimekahjustajate seiretega jätkamiseks.
- PTA reageerimisvalmiduse ning kompetentside tõstmine tulenevalt muutustest taudiolukorras, sh metsloomapopulatsioonis taudide tõrjumiseks.
- Hinnatakse ja maandatakse taimekaitsevahendite kasutamisest tulenevaid riske. Töötatakse välja interaktiivne mudel taimekaitsevahendite kasutamisega seotud riskide mõõtmiseks riigi, piirkonna ja kasvatatavate kultuuride tasemel ning trendide jälgimiseks.

Prioriteet

Loomaheaolu taseme tõstmine

Milles seisneb väljakutse?

Ühiskonnas on ootused loomade heaoluküsimustele lahenduste leidmiseks. Põllumajandusloomade heaolu edendamiseks uute nõuete kehtestamisel peab loomakasvatussektor vaatama üle oma senised ärimudelid. Olulisimad mõjutajad nõuetega kohanemiseks on vajaminev investeeringute maht ja aeg. Samal ajal loomade kõrgemat heaolu arvestavate pidamistingimuste tagamisega, on säilinud ootus, et põllumajandustoodete hind säiliks madalal tasemel. Sellistele omavahel vastukäivatele ootustele vastamine on loomade heaolu kontekstis suur väljakutse kogu loomakasvatussektorile.

Vaatamata sellele, et inimeste teadlikkus loomade heaolust ja väärkohtlemise märkamise on tõusuteel, vajab loomapidamiskultuur Eestis siiski edendamist läbi ühiskonnas konsensuse saanud õiguslike muudatuste ja teavitustöö. Liiga palju on omanikuta lemmikloomi, mis paneb suure koormuse kohalikele omavalitsustele hulkuvate ja omanikute loomade küsimustega tegelemisel. Murekohaks on kassikolooniad, loomade hülgamisega seotud kõrge koormus varjupaikades ning koertega kauplemisel levinud pettused.

Olulisemad tegevused 2026. aastal

- Muudetakse veterinaarseadust riikliku lemmikloomaregistri kasutuselevõtuks koos loomade identifitseerimisel mikrokiibiga nende andmete registrisse kandmise kohustusega. Samuti sätestatakse loomapidajale kohustus korraldada oma koera, kassi ja valgetuhkru identifitseerimine mikrokiibiga.
- Muudetakse loomakaitseseadust ja selle rakendusakte, koerte ketispidamise ja zoofiilia keelustamine, loomade varjupaikade tegevuse reguleerimine, rikkumiste eest määratavate rahatrahvide ülempiiride ajakohastamine) ning kaitstakse Eesti seisukohti Euroopa Komisjoni põllumajandusloomade vedu ja lemmikloomade heaolu ja jälgitavust puudutavate õigusaktide aruteludes.

Prioriteet	Targa ja kestliku põllumajandustootmise ja toidutöötlemise toetamine ning varustuskindluse ja toidujulgeoleku suurendamine. <i>* Prioriteet ka Biomajandus 2026-2029 programmis</i>
Milles seisneb väljakutse?	<p>Poliitika ajakohastamine vastavalt ühiskonna ootustele, bürokraatia vähendamise vajadusele, jm muutuvatele vajadustele ja väljakutsetele (nt teaduse ja tehnoloogia areng, riigikaitse kriis, kliimamuutused, kaubavahetuse trendid).</p>
Olulisemad tegevused 2026. aastal	<ul style="list-style-type: none"> • Riigi kaitsetegevuse kava alamkava ülesanded - toidukäitlemise ja loomatermise (Toiduohutuse programmi ulatus) tagamise erijuhise koostamine ja teavitamise korraldamine. • Muudetakse alkoholiseadust eesmärgiga kaotada riiklik alkoholiregister. • Ajakohastatakse ja korrastatakse väetise nõudeid ning sõnastatakse nõuete täiendamise põhimõtteid.

Prioriteet	Asutuste võimekuse tõstmine järelevalvetoimingutega tegelemisel
Milles seisneb väljakutse?	<p>Praegu kasutatavad ressursid ja töövahendid ei toeta innovatsiooni toidusektoris ega põllumajanduses ega võimalda saavutada eesmäärke, nagu maaelu digitaliseerimine, teenuste proaktiivsus, halduskoormuse vähendamine ja kontrollimenetluste kiirendamine.</p> <p>Haldusalas on kasutusel hulk vananenud ja omavahel mitteühilduvaid infosüsteeme (nt MATI, MEIS, JVIS, PMAIS, KIR, KP, e-PRIA, LIS). Need ei toeta riskiasutust ega andmete korduvkasutust ning ei taga kliendist tervikvaadet. Andmete esitamine mitmesse kohta rikub andmete ühekordse esitamise põhimõtet. Süsteemide killustatus ja koostöövõime puudumine pärsivad järelevalvetoimingute tõhusust ja takistavad teenuste arendamist kliendi vaates.</p>
Olulisemad tegevused 2026. aastal	<ul style="list-style-type: none"> • Ühtse infosüsteemi analüüs ja arenduse käivitamine. Konsolideeritakse vanad järelevalve- ja menetlussüsteemid (MATI, JVIS, PMAIS, KIR) ühtsele platvormile. Arendatakse kliendikesksed, ühtlustatud, sündmuspõhised teenused kliendiportaali. Tulemuseks: haldusmenetluse efektiivsus, parem kliendikogemus, usaldusmudel ja riskipõhine kontroll. • Andmehalduse ja riskiasutuse tõhustamine. Andmeida analüüsi lõpuleviimine. Andmestrategia koostamine ja juurutamine. • Kontrollide sihitamiseks ühildatakse andmekoosseisud PRIA ja MEIS vahel. • Jätkatakse taimetermise valdkondade riigilõivude ja järelevalvetasude süsteemi ühtlustamisega (sh järelevalvetoimingute rahastuse analüüs).

- Analüüsitakse mahepõllumajanduse järelvalveülesannete erasektorile delegeerimise võimalusi ja otstarbekust ning tehakse vastavad ettepanekud.

5. Programmi tegevused

5.1 Programmi tegevus – Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Eesmärk	Taimekaitsevahendite ja väetiste ohutuse tagamine inimeste ja loomade elule, tervisele ning keskkonnale ja soodsa mõju tagamine taimedele ja taimekasvatussaadustele.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
Integreeritud taimekaitse (ITK) põhimõtetele vastamine, %	99%	95	95	95	95
Taimekaitsevahendite kasutamise ja turustamisega seotud rikkumiste osakaal tehtud kontrollidest, %	4,9%	6	6	6	6
Väetiste käitlemise kontrollidel tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal läbiviidud kontrollide arvust, %	98,6%	93%	93%	93%	93%

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Taimekaitsetööde tegemine ja taimekaitsevahendite kasutamine viisil, mis oleks ohutu inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. Oskamatu ja hooletu taimekaitsevahenditega ümberkäimine võib kahjustada nii inimeste ja loomade tervist kui ka keskkonda. Samuti võib taimekaitsevahendi kasutusnormide ületamine kahjustada inimese ja looma tervist, keskkonda ning põhjustada märkimisväärse saagikao.

 Toimetulek vajadustega, mis tulenevad nii ELi ülestest õigusaktidest, kliimamuutustest, globaalsetest trendidest kui ka Eesti taimekaitsevahendite turu suurusest (vähesest atraktiivsusest taimekaitsevahendite tootjate jaoks).

 Euroopa roheline kokkulepe, strateegia „Talust taldrikule“ ja „Elurikkuse strateegia aastani 2030“ on tõstatanud ühiskonnas uusi ootusi ja ambitsioone seoses taimekaitsevahendite kasutamise ja nendega seotud riskide vähendamise. Poliitilisel tasandil on kõlanud Euroopa Liidu ülesed konkreetseid vähendamiseesmärgid. Üldine eesmärk on liikuda madalama riskiga taimekaitselahenduste kasutamise suunas, kuid hetkel puuduvad Euroopa Liidus sobiva efektiivsusega alternatiivid keemilistele taimekaitsevahenditele.

 Euroopa Komisjon kinnitas põllumajanduse- ja toidu visioonidokumendiga kavatsust koostada reeglite lihtsustamise ettepanek, mis kiirendab bioloogiliste taimekaitsevahendite turule pääsu.

Murekohaks on asjaolu, et hetkel puuduvad Euroopa Liidus piisava efektiivsusega taimekaitsevahendid kõikidele taimekahjustaja/kultuur kombinatsioonidele. Seega peab reeglite ajakohastamist kaaluma laiemalt kui üksnes bioloogiliste taimekaitsevahendite turule pääsu kiirendamise kontekstis.

 Tagada, et uute ELi algatuste ambitsioonikus oleks tasakaalus liikmesriikidele nende eripärade arvestamiseks jäetud paindlikkusega.

 Muudatused põllukultuuride kasvatamisel (nt suviviljadelt taliviljadele), millel on erinevad kahjustajad ja seega ka taimekaitsevajadused. Mitmed varem laialdaselt kasutatud taimekaitsevahendite toimeained on ELi üleselt turult eemaldatud.

 Arendamist vajab PTA võimekus reageerida ohtudele ja väärtegade avastamisele, et tagada nende tõhus menetlus.

 Teatud juhtudel ei ole taimekaitsevahendi loa valdajatel huvi toodete Eesti turule toomiseks ja nad ei ole esitanud taotlust. Taimekaitsevahendite turule lubamise menetlus on aeglane, sest kõiki pädeva asutuse käsutuses olevaid tööriistu ei ole piisavalt kasutatud. Tähtaegade ületamine mõjutab taimekaitsevahendite kättesaadavust lõppkasutajatele, see on eriti suure mõjuga olukorras, kus alternatiivseid lahendusi napib.

 ITK põhimõtete laiem kasutamine ja ITK- alase teabe kättesaadavaks tegemine taimekaitsevahendite kasutajale.

 Puuduvad alternatiivsed tooted keemilistele taimekaitsevahenditele või need on piiratud kasutusala (sobivad katmikaladele) või on nende riigisisene turule lubamine ajamahukas ning neid ei soovita meie väheatraktiivsele turule tuua.

 Meedias on suurenenud üldsuse negatiivne hoiak taimekaitsevahendite kasutamise ja nende vajaduse suhtes. Seetõttu on jätkuvalt oluline asjakohane teavitustegevus eelkõige blogipostituste ja artiklite avaldamise kaudu. Heade tulemuste saavutamisel on olulisel kohal ka koostöö põllumeeste, mesinike ja valdkonna ametnike vahel.

 ELi väetisetoote määruse kehtima hakkamisega on lisandunud mitmeid uusi väetisetooteid näiteks orgaanilised väetised, inhibiitorid, mullaparandusained, biostimulaatorid ja kasvusubstraadid, mille vastavust nõuetele peame hindama, et tagada nende ohutus inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. Selleks on kaardistatud väetisetoote siseriiklikud analüüsivõimalused ning METK tegeleb nende võimaluste laiendamisega, mis tähendab labori vaates uute analüüsimeetodite juurutamist ja akrediteerimist ning võimalik, et ka täiendavate seadmete soetamist. Samas kui laboritel nt proovide vähesuse tõttu ei ole mõistlik uusi analüüsimise meetodeid kasutusele võtta, tuleb teenusepakkuja leida mõnest teisest ELi liikmesriigist.

 Uute ELi väetisetoote ja väetiseliikide järkjärgulise turuletulekuga suureneb PTA-l kontrolliobjektide maht ning METK-le kaasneb täiendavate laborianalüüside tegemise vajadus ja selleks peab labor olema valmis. Keeruline on hinnata, millises mahus ja kui kiiresti ELi väetisetoote määruse nõuetele vastavaid tooteid Eesti turule jõuab, kuid pikemas perspektiivis püsib nii järelevalve võimekuse kui ka laborianalüüside võimekuse tõstmise vajadus ja see suurendab kulusid.

Tegevused:

 Rakendatakse „Taimkaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskava 2024-2029“. Fookus on alavaldkondade kitsaskohtade leevendamiseks suunatud tegevustel.

 PTA taotles ühisturu programmi (*SMP Food*) raames liikmesriikidele pakutavat toetust, millega rahastatakse taimekaitsevahendeid käsitlevate määruste rakendamise parandamiseks suunatud tegevusi. Eeldatakse, et meede võimaldab pädevatel asutustel paremini täita oma kohustusi ja vähendada viivitusi toimeainete heakskiitmise ja toodetele loa andmise taotluste hindamisel. Selle toetuse saamisega kaasneb

liikmesriigile kohustus tagada asutustele kulude katmiseks vajalike struktuursete muudatuste elluviimine. Nimetatud nõude täitmiseks on koostamisel taimekaitseseaduse muutmise eelnõu, mille väljatöötamiskavatsus läbis kooskõlastusringi 2022.-2023. a ja mis on kavandatud jõustuma 2026. a.

 Fookuses on toidu varustuskindluse ja põllumajandustootjate konkurentsivõime tagamine. Selleks tehakse koostööd erialaliitude ja allasutustega olemasolevate võimaluste rakendamiseks, mis võimaldavad taimekaitsevahendite tootevaliku parandamist. Juurutame kõikide kehtivatel reeglitel põhinevate võimaluste senisest sujuvamat rakendamist.

 Toetatakse konkurentsivõimet tsoonipõhiste võrdsete taimekaitsevahendite kättesaadavuse parendamisega. Analüüsitakse kitsaskohtasid ning otsitakse lahendusi toodete Eesti turule saamiseks.

  01.04.2024. aastal kasutusele võetud keskele e-põlluraamatule lisatakse funktsionaalsusi ja laiendatakse selle kasutajate hulka. Luuakse andmevahetusliidesed erasektori e-põlluraamatu tarkvara pakkujatega andmete edastamiseks kesksesse e-põlluraamatu andmekogusse. Eesmärgiks on perspektiivis tagada ELi õigusaktidele vastav taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise andmete kogumine.

 Taimekaitsekoolitusel on väga oluline roll taimekaitsevahendite kasutamisega kaasnevate riskide vähendamisel ja säästvama taimekaitse ning integreeritud taimekaitse põhimõtete rakendamise edendamisel. PTA hindab koolitusasutuste poolt edastatud programmide vastavust õigusaktidele ja praktikas ilmnenud vajadustele. Kinnitatud programmi alusel on koolituste korraldamise õigus antud viiele koolitusasutusele, millest kaks ei korralda avalikke koolitusi. Seisuga 05.12.2025 oli Eestis kehtivate taimekaitsetunnistuste hinnanguline arv kokku 5012, sellest 4531 professionaalse kasutaja tunnistust, 462 turustaja tunnistust ja 19 nõustaja tunnistust. Taimekaitsekoolitusi korraldati 2024. aastal 68 ja väljastati 1055 taimekaitsetunnistust. Nõustajate täiendkoolitus toimus peale viie aastast pausi 2024. aastal, kus väljastati 19 nõustaja tunnistust. PTA väljastab taimekaitsetunnistuse, kui koolitusasutuse poolt on edastatud kinnitus koolituse ja eksami läbimise kohta.

 Analüüsida liikmesriikides kasutatud analoogseid tööriistasid. Koostada Eesti oludele sobiv tööriist, mis võimaldab hinnata taimekaitsevahendite kasutuskooormust, võttes arvesse turustatud ja hiljem võimalusel kasutusandmete baasil taimekaitsevahendites sisalduvate toimeainete riskiindekseid erinevates mõjukategooriates.

 Edendatakse integreeritud taimekaitse põhimõtteid. 2022. a alustati kolme kolmeaastase rakendusürituse projektiga. Üritusprojektide tulemusel valmivad ajakohastatud kultuuripõhised integreeritud taimekaitse suunised ja põhiliste taimekahjustajate kohta töötatakse välja tõrjekriteeriumid. Täiendavalt on kavas integreeritud taimekaitse suuniste digilahenduse loomine. Eestis kasutatakse taimekaitsevahendeid põllumajandusmaa hektari kohta kordades vähem kui mujal maailmas. Samas on turul puudus efektiivsetest taimekaitsevahenditest, eriti putukatõrjevahenditest ning endiselt tuleb koostöös tootjate organisatsioonidega pingutada, et Eesti turul oleks piisav valik eri toimega taimekaitsevahendeid. Seetõttu keskendub ka üks eelnevalt mainitud teadusuuringu projekt keemilistele taimekaitsevahenditele bioloogiliste alternatiivide otsimise ja Eesti tingimustes katsetamisele.

 Väetiseseaduse alusel kehtestatud põllumajandusministri määrusega on sätestatud nõuded riikliku järelevalve raames väetistest proovide võtmisele, sh proovide arv partii kohta. Käitlejatel on ootus, et see number oleks väiksem. Analüüsime teiste liikmesriikide järelevalve praktikat ning võimalusel kohandame nõudeid.

 Panustame, et tarbijal on võimalus soetada soovitud omadustega ja ohtu mitte põhjustavat väetist. Eestis turustatav väetis peab olema kantud väetiseregistrisse või kandma ELi vastavusmärgist „CE“ ja olema kantud ELi väetisetoodete nimekirja. Väetise koostis peab vastama kas ELi väetisetoodete määruse või väetiseseaduse alusel kehtestatud ministri määrmuses esitatud nõuetele. Kui esitatud

dokumendid on nõuetekohased ja väetise koostis vastab kehtestatud nõuetele, kantakse väetis väetiseregistrisse ühe tööpäeva jooksul.

 Analüüsitakse nii väetiste kui ka taimekaitse valdkonda reguleerivate õigusnormide toimimist ja rakendamist ning tagatakse vajalike muudatuste tegemine õigusnormides.

 Tagatakse õigusnorme tutvustava avaliku kommunikatsiooni toimimine, et nõuete täitmise eest vastutavad isikud oleksid teadlikud oma kohustustest ja nõuetest.

 Analüüsitakse väärtegade põhjuseid ning nende ennetamiseks rakendatavate abinõude mõjusust. Analüüside tulemustest lähtuvalt koordineeritakse arendusi, tehakse strateegilisi plaane ning kujundatakse õigusnorme.

 Koostatakse Eesti olusid arvestav taimekaitsevahendite indeks, mis näitaks kasutatavate toodete riskitaset.

Oodatavad tulemused:

Taimekaitsevahendeid ja muid abinõusid kasutatakse majanduslikult ja ökoloogiliselt põhjendatud tasemel ning teostatud tööd on minimaalse ohuga inimese tervisele ja keskkonnale. **Integreeritud taimekaitse (ITK) põhimõtetele vastamine ei lange alla 95%.**

Eestis kasutusel olevad taimekaitsevahendid on ohutud inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. **Taimekaitsevahendite kasutamise ja turustamisega seotud rikkumiste osakaal tehtud kontrollidest ei tõuse üle 6%.**

Eestis kasutusel olevad väetised on ohutud inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. **Väetiste käitlemise kontrollidel tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal läbiviidud kontrollide arvust ei lange alla 93%.**

5.3 Programmi tegevus – Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid;

 Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Eesmärk	Sordiaretuse ja taimse paljundusmaterjali valdkonna eesmärk on tagada mitmekesised, kvaliteetsed ja kohalikesse oludesse sobivad põllu- ja aiakultuuride sordid.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
Sertifitseerimise läbinud seemnepartiide suhtarv, %	85	95	95	95	95
Eestis toodetud sertifitseeritud seemne kogus, t	38 348	50 000	50 000	50 000	50 000
Uute Eestis aretatud ja sordilehte võetud sortide arv aastas	3	3	3	3	3

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Sordiaretuse võimalikult kiire reageerimine muutuvatele kliimatingimustele ning tootja ja tarbija nõudlusele (väiksema keskkonnamõjuga tootmine).

 Uute aretustehnikate kasutuselevõtt ja nende lubamine tavapärasel sordiaretuses.

 Kohalike sortide aretuses on vaja suurendada sordiaretajate ja põllumeeste koostööd. Sordiaretajatel on vaja teada, milliste omadustega sorte on rohkem vaja või kuidas suunata sordiaretust paremate toiduainetööstuse sisendite loomiseks.

 Sertifitseeritud seemne tootmise suurendamiseks on seemnekeskustel vaja teha investeeringuid ja soetada uusi kaasaegseid sorte, et tagada seemnepartiide puhtus teiste taimeliikide seemnest, sh tülikate umbrohtude seemnetest.

 Tänapäeval on olemas palju andmeid, mida esialgu kasutatakse veel vähe oma ettevõttes tootmise efektiivistamise otsuste tegemiseks. Vaja on soodustada põllumajanduslikus tootmises erinevate andmete kasutamist ja nende põhjal otsuste tegemist. E-põlluraamatusse kantud andmete kasutamine ja edastamine riigile erinevate ülevaadete tegemiseks, sh sordiomaniike nende sortide kasutamisest teavitamiseks.

 Eestis aretatud sortide kõrgemate kategooriate paljundamise suurendamine või vähemalt samal tasemel säilitamine. Eestis aretatud sortide sertifitseeritud seemne tootmise kasvu suurendamine (Eesti sordid lähevad sageli ruttu sordilehest välja, sest METKil pole raha, et oma aretatud sortide paljundatud seemneid põllumeestelt tagasi osta).

 Väljakutseks on heintaimede seemnesegude suurema nõudluse katmine, sest heintaimede seemnetootjaid on jäänud järjest vähemaks seoses nende seemnete tootmise keerukusega.

Tegevused:

 Osaletakse soodustava regulatiivse keskkonna loomisel taimse paljundusmaterjali tootmiseks ja turustamiseks ning biotehnoloogia lahenduste kasutuselevõtuks Eestis.

 Sordiaretuse valdkonnas antakse kohalikku sorti taimede kasvatamise toetust ning sertifitseeritud seemnekartuli tootmise toetust.

 „Sordiaretusprogramm 2020–2030“ toetab ja edendab kohalikesse muutuvatesse keskkonnatingimustesse sobivate, turunõudlusele vastavate ja hea ekspordipotentsiaaliga põllumajanduskultuuride sortide aretamist ning resistentsusaretust, sellekohase teabe levitamist. Programmiga luuakse eeldused elurikkuse säilitamise ja säästva arengu tagamiseks kooskõlas riigisiseste ja rahvusvaheliste arengudokumentide, lepingute ja konventsioonidega.

 „Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2021–2027“ – põllumajanduskultuuride geneetiliste ressursside kogumine, säilitamine, uurimine ja kasutamine ning kollektsioonide haldamine, korraldus- ja teavitustöö, lisaks rahvusvahelise koostöö edendamine. Programmi tegevused säilitavad elurikkust, leevendavad kliimamuutusi ja aitavad nendega kohaneda ning tagada toidujulgeoleku ja kultuuripärandi säilimise. Geneetilist ressursi kasutatakse ka teadus- ja arendustegevuses, sh sordiaretuses.

Tegevus – sordiaretuse ja geneetilise ressursi nõukogus vaadata üle ja vajadusel muuta sordiaretuse põhimõtteid sordiaretusprogrammis .

Tegevus – METK otsib lahendusi suurendamiseks kõrghalvuse seemnepartiide tagasiostmise võimekust.

Tegevus – Võimekuse suurendamine koolituste kaudu nt AKIS koolitused.

Oodatavad tulemused:

- **Sertifitseerimise läbinud partiide suhtarv jõuab 95%-ni.** Viimastel aastatel on toimunud märgatav paranemine sertifitseerimise läbinud partiide suhtarvus, mis näitab kvaliteedi tõusu nii põldtunnustamises kui ka proovide võtmises ning analüüsimisel. Teraviljaseemne idanevus on olnud hea, üle 95%, kuid probleeme esineb osade kaunvilja seemnepartiide idanevusega. Puhtuse nõuetele vastavate partiide osakaal on jõudnud 95%-ni. Kui seemnekeskused soetavad kaasaegsemad sorte, siis suureneb ka seemnepartiide sertifitseerimise läbimise suhtarv, sest seemnest on võimalik välja sorteerida eelviljadeks olnud taimeliikide, tuulekaera jt tülikate umbrohtude seemneid.
- **Taimse paljundusmaterjali valdkonnas on uue perioodi oluline eesmärk suurendada sertifitseeritud seemnete tootmist ning seeläbi tagada isevarustatuse tase.**
- **Igal aastal võetakse sordilehte uusi Eestis aretatud sorte,** mis aitavad tagada meie oludes ja muutuvates keskkonnatingimustes (taimekahjustajakindlus, talve- ja põuakindlus jm) kestliku tootmise, võimaldades pakkuda mitmekesisest toidulauda, kvaliteetset loomasööta ning on sisendiks biomajanduse erinevatele suundadele. Sordilehte võetud erinevate sortide kasvatamine tagab põllumajanduskultuuride geneetilise mitmekesisuse ja elurikkuse säilimise.

5.3 Programmi tegevus – Taimetervise poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Eesmärk	Programmi tegevuse eesmärk on tagada olukord, kus Eesti on vaba ohtlikest taimekahjustajatest.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
Ohtlike taimekahjustajate puhangute arv ³	3	4	4	4	4

Taimetervise valdkonna väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Taimekahjustajate levik võib negatiivselt mõjutada põllumajandustootmise ja metsamajanduse tasuvust, looduskeskkonda ja rahvusvahelist kaubandust (piirangud ekspordile).

 Eestis on kartuli-ringmädaniku (*Clavibacter sepedonicus*) haiguskollete arv alates 2010. aastast küll märgatavalt vähenenud, kuid seirete käigus leitakse endiselt veel haigustekitajat. Viimati tuvastati uus kahjustaja kolle 2025. aastal. Kartulikahjustajate levikut aitab tõkestada sertifitseeritud

³ Näitab tuvastatud EL teavituskohustuslike taimekahjustajate leidude arvu

seemnekartuli kasvatamine, samuti peavad tarbekartuli tootjad igal aastal uuendama 20 protsenti istutusmaterjalist sertifitseeritud seemnekartuliga.

 2024. a tuvastati kahe ohtliku taimekahjustaja, *Tomato brown rugose fruit virus* ja valkjas kartuli-kiduuss (*Globodera pallida*), esinemine. Iga-aastase seire käigus võeti *Tomato brown rugose fruit virus* esinemise tuvastamiseks kokku 81 proovi 20 tootmiskohast, kahes proovis avastati *Tomato brown rugose fruit virus*. Antud kahjustaja on alates 2025. a ELis laialdase leviku tõttu määratletud kui reguleeritud mittekarantiinne kahjustaja. Leiud tuvastati kahes tootmiskohas (üks tomati taime tootja ja üks viljade tootja). Iga-aastase seire käigus tuvastati ühelt tarbekartuli tootmispõllult võetud mullaproovis üks elujõuline valkja kartuli-kiduussi (*Globodera pallida*) tsüst.

 Taimekahjustajate seirekava kaasrahastus väheneb, mis teeb seiretegevuse kvaliteedi hoidmise keeruliseks. Alates 2015. aastast on Euroopa Komisjon andnud liikmesriikidele võimaluse taotleda kaasrahastust seirete läbiviimiseks. Aastatel 2015–2020 kaasrahastati 75% Eesti taotletud seirete kuludest. Alates 2021. aastast on seirete kaasrahastuse põhimõtted muutunud ning kõik kohustuslikud seiredenam kaasrahastuse alla ei kuulu, nt meie jaoks olulised kartulikahjustajate seired. See tähendab, et kohustuslike seirete läbiviimiseks tuleb riigi poolt katta ka varem kaasrahastuse toel kaetud seirekulud. Perioodiks 2023–2027 on kaasrahastust vähendatud 60% ja kaasrahastus hõlmab vaid 20% taotletud seirete kuludest. Karantiinsete jt ohtlike taimekahjustajate seired on vajalikud, et kahjustajad võimalikult varakult tuvastada, vältides nõnda nende edasi levimist ning hilisemat veelgi ressursimahukamat tõrjemeetmete kohaldamist.

 Eesti on alates 2005. aasta 15. maist tunnistanud kaitstavaks piirkonnaks viljapuu-bakterpõletiku tekitaja *Erwinia amylovora* suhtes. Kaitstava piirkonna staatus võimaldab Eestis tegutsevatel ettevõtetel turustada selle kahjustaja peremeestaimi teistesse Euroopa Liidu kaitstavatesse piirkondadesse. Samuti on Eestisse lubatud tuua viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimi ainult riikidest või piirkondadest, kus viljapuu-bakterpõletikku ei esine. Liikmesriikidest saabuvate taime kontrolli käigus aga tuvastatakse sageli kaitstava piirkonna nõuete rikkumisi. Eestisse saabuval jätkuvalt viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimed, mis ei vasta kaitstava piirkonna nõuetele. Valdav osa juhtumitest tuvastatakse kontrollide käigus, mis viiakse läbi peale ettevõtete poolt esitatud teatise (EL liikmesriikidest saabunud taime kohta) esitamist.

 EL taimetervise määruse rakendamine on märkimisväärselt suurendanud liikmesriikide ülesannete arvu ja töökoormust, eriti seoses taimekahjustajate jälgimis- ja likvideerimismeetmetega. Eriti probleemne on karantiinsete taimekahjustajate jälgimine ja nende puhangute ohjamine, sest see hõlmab ligikaudu 400 EL karantiinset taimekahjustajat ja taimekahjustajate rühma, puudutades paljusid eri taimeliike ja taimseid saadusi mitmesugustes keskkondades (metsad, põllumajandus ja linnapiirkonnad).

 Taimetervise valdkonnas on seni olnud riigilõivude ja järelevalvetasu süsteem teistest toiduohutuse valdkondadest erinev. Seadusest tulenevate kohustuste täitmiseks tehtavate kulude katmiseks on pädeval asutusel tulnud kasutada ka teistest teenustest tekkinud sisemisi ressursse. Kui varasemalt on asutuse siseselt olnud võimalik katta kulusid teiste teenuste arvelt, nt piiril tehtavatest taimetervise kontrollidest (nõ kulusid ületavate eelarvevahendite arvelt), siis nüüdseks on taimetervise kontrolli alla kuuluvate kaupade impordimahud olulisel määral vähenenud ja antud teenuse arvelt enam ülejäävat ressursi ei teki. Seega on oluline siduda teenuste tegelikud kulud asutusele laekuvate tasudega ning tagada nende arusaadavus ja läbipaistvus ettevõtjatele. Riigilõivudelt tunnitasu põhiste järelevalvetasude üleminek on planeeritud alates 2026. a 1. juulist.

 Ühiskonna teadlikkuse tõstmiseks tegeletakse taimetervisealase teavitustööga. Jätkatakse regulaarselt taimetervise infokirja väljaandmise ja rahvusvahelise taimetervise päeva tähistamisega 12. mail.

Tegevused:

2021. aastast viiakse läbi ohtlike taimekahjustajate seireid mitmeaastase seirekava alusel. Ohtlike taimekahjustajate seired on väga olulised kahjustajate võimalikult varajaseks tuvastamiseks, et ära hoida nende laialdasemat levikut ning ressursimahukate tõrjeabinõude rakendamist

Riiklikuks referentlaboriks on taimetervise valdkonnades (putukad, lestad, ümarussid, bakterid, seened, munasseened, viirused, viroidid, fütoplasma) määratud METK. Referentlabori tegevuse eesmärk on tagada uurimustulemuste usaldusväärsus ja võrreldavus nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasemel.

Kasutusel on taimetervise valdkonnaülene situatsiooniplan, mis sisaldab teavet otsustusprotsessi ja järgitavate menetlustoimingute kohta ohtliku taimkahjustaja tuvastamisel. Iga prioriteetse taimekahjustaja kohta on koostatud eraldi kahjustajaspetsiifiline tõrjemeetmeid sisaldav situatsiooniplan. Jätkub situatsiooniplanide ajakohastamine. Valmistatakse simulatsiooniõppuse läbiviimiseks.

Ühiskonna teadlikkuse tõstmiseks jätkame teavitustegevusi ja infomaterjalide levitamist. Üheks oluliseks tegevuseks on rahvusvahelise taimetervise päeva tähistamine, millega juhime igal aastal tähelepanu taimetervise valdkonna olulisusele. Lastele ja noortele on välja töötatud erinevaid infomaterjale nagu taimetervise-teemaline töövihik ja koolides ringlev rändnäitus. Koostöös PTA ning METKi taimetervise ja mikrobioloogia laboriga jätkub taimetervise teemalise infokirja väljaandmine kaks korda aastas ja selle levitamine.

Taimetervise päeva tähistamise raames on 2026. a plaanis koostöös METKi ja PTAga juhtida enim tähelepanu kartulikahjustajatele. Olulisemateks kartulikahjustajateks on näiteks kartuli-ringmädanik (*Clavibacter sepedonicus*), kartuli-pruunbaktermädanik (*Ralstonia solanacearum*), kollane kartuli-kiduuss (*Globodera rostochiensis*) ja valkjas kartuli-kiduuss (*Globodera pallida*), mis on liigitatud vastavalt Euroopa Komisjoni rakendusmäärusele (EL) 2019/2072 EL karantiinseteks taimekahjustajateks. Iga-aastaste seiretulemuste põhjal on näha, et kartuli-ringmädanik ei ole Eesti tarbekartuli tootmisüksustes laialdaselt levinud, küll aga tuleb aeg-ajalt ette kahjustaja esinemist (viimane 2025. a). Eestis viiakse kollase kartuli-kiduussi ja valkja kartuli-kiduussi seiret tarbekartuli põldudel läbi alates 2011. aastast. Alates 2015. aastast on seire käigus leitud keskmiselt 1-2 saastunud põldu aastas. 2024. aastal tuvastati seire käigus elujõulisi kiduussi tsüste tarbekartuli põldudelt kokku neljal korral⁴.

Taimetervisealane koostöö on oluline erinevatel tasemetel, sh regionaalsel ja rahvusvahelisel. Rahvusvahelist teaduskoostööd koordineerivad koostöövõrgustikud Euphresco ja Euphresco III, milles osalemine toetab riigi jaoks olulist teadustööd taimetervise valdkonnas. Eesti teadlaste osalus nendes projektides jätkub. 2024. aastal algas kaks uut projekti, üks neist („*Virulence of potato cyst nematode populations used for testing potato varieties to assess resistance*“) Eesti Maaülikooli koordineerimisel. Teises projektis („*Improving detection of quarantine rust fungi (IDQRusts)*“) osalevad teadlased Eesti Maaülikoolist ja METKist.

2026. aastal valmib valdkonna uus mõõdik – taimetervise baromeeter, mis võetakse kasutusele alates programmiperioodist 2027-2030. Baromeeter saab olema kompleksne mõõdik, mis hõlmab olulisemaid taimetervise valdkonna näitajaid ja koondab need ühtseks ülevaateks valdkonna seisust. See võimaldab anda üldhinnangut Eesti taimetervise olukorrale aastapõhiselt võrrelduna eelnevasse perioodi ning lisaks hinnata olukorra muutusi mõjukomponentide kaudu. Koos toiduohutuse ja loomatervise baromeetriga on see üks lüli, andmaks üldisemat ülevaadet kogu toidutootmise ahela ohutusest.

⁴ Allikas: PTA, Ohtlike taimekahjustajate seired 2024. aastal. https://pta.agri.ee/pollumehele-ja-maaomanikule/taimekasvatust/taimekahjustajad?view_instance=0&current_page=1

Oodatav tulemus:

Ohtlike taimekahjustajate puhangute arv ei ületa 4.

5.6 Programmi tegevus – Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja rakendamine

Eesmärk	Mahepõllumajanduse valdkonna eesmärk on tõsta mahepõllumajanduse konkurentsivõimet ja tagada mahepõllumajandustoodangu usaldusväärsus tarbija silmis.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
Tunnustatud ettevõtete arv	2328	2400	2400	2400	2400
Tarbijate osakaal, kes tarbivad mahetoitu regulaarselt (vähemalt kord nädalas), %	10	15	15	16	16

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Vaatamata mahetoodete populaarsusele tarbijate seas on takistuseks mahetöötlemise ja turuarenduse mahajäämus, millest tulenevalt tuleb edaspidi keskenduda rohkem töötlemis- ja turustuskeemide arendamisele.

 Mahepõllumajandussektori varasemate aastate kiire areng on toonud kaasa järelevalve kasvu PTale. Siiani on suudetud tagada Eesti mahetoodete usaldusväärsus nii kohalikul turul kui ka välismaal. Eesti mahetoodete usaldusväärsuse aitab ka tulevikus tagada senisest tõhusam järelevalve.

 Eesti mahetoodete eksport suurenes 2024. aastal võrreldes 2023. aastaga. Kokku eksporditi Eesti Konjunkturiinstituudi (EKI) hinnangul 2024. aastal mahetooteid ligikaudu 36 miljoni euro väärtuses. Kõige rohkem, ligi 12 miljoni euro väärtuses eksporditi teravilja. „Mahepõllumajanduse edendamise tegevuskava 2023-2030“ eesmärk on mahetoodete ekspordikäibe kasv 80 miljoni euroni 2030. aastaks.

 Mahepõllumajandusmaa ja mahepõllumajandusettevõtete arv on hakanud vähenema. Eestis oli 2024. aastal 224 133 ha mahepõllumajandusmaad, mis moodustab kogu Eesti põllumajandusmaast 22,6%. Võrreldes aasta varasemaga vähenes mahepõllumajandusmaa 3608 hektari võrra ehk 1,6%. Mahetootmisega tegelevaid põllumajandusettevõtteid oli 2024. aastal 1885, võrreldes eelmise aastaga vähenes nende arv 83 võrra ehk 4,2%. Samas on mahepõllumajandusettevõttes aastatega järjest suuremaks kasvanud – 2024. aastal oli keskmises mahepõllumajandusettevõttes ligikaudu 119 ha mahepõllumajandusmaad.

Tegevused:

 Mahepõllumajanduse register liidestatakse põllumajandusloomade registri ning põllumajandustoetuste ja põllumassivide registriga, et luua kvaliteetne mahepõllumajandusloomade

ja mahepõllumajandusmaade andmestik, kus põllumajandusloomade ning põllumassiividega seotud alusandmestik on täiendatud mahetunnustamisega seotud andmetega.

Alates 2022. aastast toetatakse haridusasutustes mahetoidu pakkumist. Toetuse peamised eesmärgid on mahepõllumajandusliku toidu kõrgema hinnaga seotud lisakulude hüvitamine haridusasutuste pidajatele, toidutootmise kestlikkusele kaasa aitamine, laste teadlikkuse suurendamine mahepõllumajandussektorist ja keskkonnahoiust ning mahetoidu tarbimise ja seeläbi ka turunõudluse suurendamine. Toetus on suunatud lasteaedadele ja üldhariduskoolidele üle Eesti. Mahetooraine kasutamist kompenseeritakse koolidele ja lasteaedadele, kus kasutatakse lastele toidu valmistamiseks igas kuus vähemalt 20% mahepõllumajanduslikke koostisosi ja kelle toitlustaja on sellest teavitanud PTAd. Toetus on suurendanud haridusasutuste huvi mahetoidu pakkumise vastu. Kui 2021/2022. õppeaastal pakuti mahetoitu 45 haridusasutuses, siis 2025. aasta III kvartalis pakuti mahetoitu juba 235 haridusasutuses (ligikaudu 32% Eesti lasteaia- ja koolilastest). „Eesti mahepõllumajanduse tegevuskava aastateks 2023-2030“ eesmärk on 2030. aastaks jõuda tasemele, kus vähemalt 50%-le Eesti lasteaialastest ja üldhariduskoolide õpilastest pakutakse mahetoitu.

Isikud (füüsilised või juriidilised), kes soovivad tegeleda mahepõllumajandusliku tootmisega, peavad olema tunnustatud ja kantud mahepõllumajanduse registrisse. Kontrollide tehakse vähemalt kord aastas. 10% ulatuses kontrollitakse tootjaid teistkordselt. 5% tootjate ettevõtetes võetakse proove ja analüüsitakse neid, et tuvastada võimalikku mahepõllumajanduslikus tootmises lubamatute toodete kasutamist.

Mahepõllumajanduse arendamiseks on vajalik tagada mahepõllumajanduse nõuandeteenus kõikides valdkondades (mahepõllumajanduslik taime- ja loomakasvatus, mahemesindus, mahetöötlemine ja -toitlustamine). Mahepõllumajanduse konsulentide arvu suurendamiseks on vaja olemasolevaid konsulente koolitada, neid ühtses infovoos hoida ning luua nõustajatele asjakohane mentorluse süsteem.

Mahepõllumajanduse arendamisel on oluline korraldada pikaajalisi mahepõllumajanduse kompleks-uuringuid vastavalt sektori vajadustele. Lisaks on oluline teha lühemaid ja perioodilisi uuringuid, mis sisaldaksid valdkonnapõhiste vajaduste, sh vähem arenenud sektorite, nagu köögivilja- ja linnukasvatus, piimakarjakasvatus ja vesiviljelus, uurimist.

Mahetoodete ekspordi edendamist käsitleva Eesti mahepõllumajanduse edendamise tegevuskava 2023–2030 III samba eesmärk on Eesti mahetoodete tuntuse ja usaldusväärsuse tõstmine ning kõrgema lisandväärtusega toodete ekspordi edendamine. Selleks, et hinnata eesmärgi täitmist ning vajadusel võtta kasutusele vajalikud abinõud eesmärgi täitmise soodustamiseks, on sõlmitud Eesti Konjunktuuriinstituudiga leping, mille raames selgitatakse välja eksporditud ja teistesse Euroopa Liidu riikidesse turustatud mahetoodete kogus ja rahaline väärtus tootegruppide lõikes ning olulisemad eksporditurud.

REM osaleb mahepõllumajanduse teaduskoostöövõrgustikus Core Organic Pleiades Network, mis tegeleb ühiselt mahepõllumajandusteaduse kaardistamisega, koordineerimisega ning Euroopa Liidu teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerluste taotlusvoorudesse sisendi andmisega.

Järelevalve

Järelevalve ühetaolisuse parandamiseks on välja töötamisel meetmete kataloog, mille eesmärk on mahepõllumajanduse nõuete rikkumise tuvastamisel ühetaoline ja mõjus meetmete rakendamine, et nõuetele mittevastav tegevus ei jätkuks.

PTA võttis kasutusele mahepõllumajanduse järelevalves PRIA pinnaseire süsteemi ja fotoäpi IVA. Pinnaseire süsteemi ja fotoäpi rakendamine võimaldab kasvatatavate põllumajanduskultuuride tuvastamist kohapealset kontrolli tegemata, samuti aitavad need süsteemid kaasa ka võimalike nõuete

rikkumiste tuvastamisele. Süsteemide kasutuselevõtt toob ka ajalist kokkuhoidu nii PTAle kui ka mahetootjatele.

Oodatav tulemus:

Vähemalt 15% tarbijatest eelistab osta mahetoitu, tunnustatud ettevõtete arv on 2400.

5.4 Programmi tegevus – Loomatervise ja -heaolu poliitika kujundamine ja rakendamine

Eesmärk	Programmi tegevuse eesmärk on tagada olukord, kus Eesti on vaba eriti ohtlikest loomataudidest ning loomade tervis ja heaolu on paranenud.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
EL teavituskohustuslike loomataudijuhtude arv	120	120	120	120	120
Loomatervise ja heaolu baromeeter	102,42 ⁵	≥ eelmise aasta tase	≥ eelmise aasta tase	≥ eelmise aasta tase	≥ eelmise aasta tase

Loomatervise ja -heaolu ning söödaohutuse valdkonna väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

Loomatervis:

 Loomataudide levikut ja jõudmist Eestisse mõjutavad mitmed tegurid nagu kliimamuutused, loomade ja lindude ränne, globaliseeruv kaubandus ning inimeste reisimine. Karjatervise tasandil mõjutavad kriisid põllumajanduses loomapidaja suutlikkust panustada loomatervise taseme tõusu. Suureks ohuks on jätkuvalt sigade Aafrika katk (SAK) ja linnugriip, samuti ka Blutongue viirus (sinikeel) ning Kesk-Euroopas leviv suu- ja sõratud. Peetavatel loomadel loomataudide esinemise ärahoidmiseks on oluline bioturvalisuse taseme tõstmine ja meetmete järjepidev rakendamine, metsloomade puhul on suur roll taudijuhtude tuvastamisel ja leviku tõkestamisel jahimeeste, PTA, LABRISe ja Keskkonnaameti omavahelisel koostööl. Oluline on labori (LABRIS) suutlikkus haigustekitajaid kiiresti ja täpselt diagnoosida. Vajalik on võimestada LABRISe riskihindamisüksust, et tegeleda riskiprofiilide kujundamise ja taudide mõju vähendamisega. Oluline on PTA ja Keskkonnaameti tööjaotuse täpsem määratlemine (näiteks SAKi tõrjumisel metssigade populatsioonis) ning teiste asutustega koostöölepingute sõlmimine.

 Alates 2021. aastast vähendas EL taudiennetuseks ettenähtud kaasrahastuse osakaalu. Varasem kaasrahastuse osakaal oli sõltuvalt taudist 50-70%, nüüd vaid 20-30%, mis tähendab, et taudijuhtumite esinemise korral kompenseerib EL väiksema osa kogukuludest. Seega on jätkuvalt oluline, et tagatud on

⁵ Baromeetriga hinnatakse olukorra muutusi võrreldes eelmise aastaga erinevate loomatervist ja -heaolu mõjutavate mõjukomponentide kaudu. Mõõdiku algtase ehk nulltase (baromeetri väärtus 100) põhineb 2019. aasta andmetel. Baromeetri tase 2020. aastal oli 100,40, 2021. aastal 101,03 ja 2022. aastal 102,75, 2024. aastal 102,03. Eesmärk on, et loomatervise ja heaolu baromeetri tase võrreldes eelmise aastaga ei lange.

valmisolek riigieelarves PTA-le ette näha vajalikud vahendid taudiennetuse ja taudi puhkemisel leviku ohu kõrvaldamisega kaasnevate kulude katteks ning loomapidajale ettenähtud kahjude kompenseerimise tagamiseks.

 Antimikroobsete ravimite vastutustundetu kasutamine suurendab mikroobide resistentsuse (AMR) kujunemist. Eestis müüdud antibiootikumide toimeainete kogused on varasematel aastatel vähenenud, kuid langustrend on peatunud. Ettenähtud eesmärkide saavutamiseks on seega vaja järgnevatel aastatel teha järjest suuremaid pingutusi. Tulenevalt AMR tegevuskavast („Mikroobide antibiootikumiresistentsuse vähendamise tegevuskava veterinaarmeditsiini valdkonnas aastateks 2021–2026“) on vaja jätkuvalt lisaressurssi, et suurendada sihitatud koolitustellimust antibiootikumide teadliku kasutamise kohta ning tõsta sidusrühmade teadlikkust antibiootikumide kasutamisest. Peamised väljakutsed on lisaks veterinaararstide seas vastutustundliku kasutamise ja selle olulisuse kohta järjepidevale teadlikkuse tõstmisele ka väärkasutuse tuvastamine ja sellele mõjusalt reageerimine ning loomapidajate teadlikkuse tõstmine loomade head tervisealast seisundit tagavatest korralduslikest meetmetest. Oluline on ka ühiskonna laiem harimine „Üks tervis“ kontseptsiooni vaaes.

 Riiklikud registrid ja valdkonnaga seotud asutuste (PTA, LABRIS) infosüsteemid vajavad jätkuvaid lisaarendusi ja täiendavaid funktsionaalsusi vastavalt ajas muutuvatele vajadustele. Oluline on, et andmekogude funktsionaalsus aitab kaasa PTA ja LABRISe töö efektiivsemaks muutmisele ning arenduste hankimisel tagatakse, et andmekogu kasutamine lihtsustab tööülesannete täitmist. Olemasolevate andmete tegelikkusele vastavus andmekogudes vajab samuti pidevat kontrolli ja korregerimist nii järelevalve korraldamise kui ka poliitika kujundamise jaoks asjakohase sisendi saamiseks. Arendamist vajavad IT ühendused asutuste (PTA, LABRIS, PRIA) vahel.

 Olemasoleva ressursi tingimustes ei ole tagatud ühtlane järelevalvega kaetus ja sündmustele reageerimise võimekus. Kriitilistes punktides on vähe inimesi ja kompetentsi, mis ei võimalda kõiki riske järjepidevalt ja süsteemselt hinnata ega juhtida. Samuti on probleeme PTA loomatervise ja -heaolu valdkonnas personali värbamise ja kaadrivoolavusega. Põhjuseks veterinaararsti haridusega järelevalveametnike palkade madal konkurentsivõime tööturul võrreldes praktiseerivate veterinaararstidega. Veterinaararsti haridusega (ja ka muu taustaharidusega) laborispetsialistide puudus ning madal palgatase takistab ka LABRISel vajaliku kvalifikatsiooniga inimeste leidmist ning juba väljaõppinud spetsialistide püsimist.

 Loomatervise, loomaheaolu ja toiduohutuse tagamisel on probleemiks veterinaararstide vähesus. Veterinaararstide koolitustellimus on olnud juba mitmeid aastaid sama, kuid lõpetajate arv on aasta-aastalt vähenenud, mis on tinginud olukorra, kus sektori vajadus on eeldatavalt suurem kui koolitatute arv. See võib omakorda viia olukorrani, kus me ei suuda tagada piisavalt kõrget loomatervise ja -heaolu taset, mis mõjutab ka inimeste tarbitava toidu ohutust. Olukorra lahendamist riigi tasandil takistab otsustusprotsessides vajaminevate tegelikkust peegeldavate andmete puudumine veterinaararstide hõivatusel kohtal tööturul.

 Ootused laborianalüüside kvaliteedile, kiirusele ning täpsusele on kõrged. LABRIS on loomatervise valdkonnas võimeline ja valmis diagnoosida laia nimekirja erinevate loomaliikide nakkushaigusi. Lisaks peab LABRISel olema valmisolek diagnoosida operatiivselt eriti ohtlikke loomataude (nt lindude gripp, SAK, suu- ja sõrataud) ja teatavaid ohtlikke loomataude (nt marutaud, brutselloos, siberi katk). Oluline on tagada LABRISe suutlikkus (aparatuur, meetodid, tehnoloogiad, kompetents, ruumid, bioohutuse- ja bioturvalisuse nõuete täitmine) teenuseid vajalikul tasemel osutada, sh stabiilne rahastus investeeringute tegemiseks, et vältida investeeringuvajaduste kuhjumist. Alarahastus võib seada ohtu laboriteenuse arendused ja kvaliteedi ning põhjustada ohtu laboritöötajate tervisele.

Söödaohutus:

 Söödaohutus on otseselt seotud loomade tervise ja heaolu tagamisega ning selle kõrge tase toetab kasumlikku põllumajandustootmist ning kaitseb inimest ja ühiskonda inimeste tervise ning keskkonnaga seotud riskide vähendamise kaudu. Tõhusa järelevalvesüsteemi tagamiseks on tarvis tõsta PTA suutlikkust tegeleda erinevate riskidega ning laiendada tegevusi olemasolevate ja uute riskide

(söödapettused, kolmandatest riikidest pärit sööt, e-kaubandus, kliimamuutuste mõju, uued tehnoloogiad, uued söödamaterjalid) haldamiseks söödast. Aasta-aastalt sööda käitlejate arv tõuseb, aga PTA kontrollide arv langeb. Seda mõjutab nii inimeste kui ressursside puudus. IT lahenduste laiem kasutuselevõtt aitaks toetada järelevalve korraldust ning tõhustada olemasolevate ressursside juhtimist.

 Imporditud proteiinsööda asendamine kohalike proteiinsöödadega, et aidata vähendada loomakasvatuse keskkonnamõjusid. Strateegias „Talust taldrikule“ on seatud eesmärgiks imporditud söödamaterjalide asendamine EL-is kasvatatud taimsete proteiinide ja alternatiivsete söödamaterjalidega.

 Suuremat tähelepanu ja ressursi vajab teaduse arendamine söödaohutuse valdkonnas, vaja on suurendada teadlaste arvu ja teadustööde, sh rakenduslike teadustööde mahtu.

 Söödaohutuse tagamiseks on vaja suurendada söödast võetavate kontrollproovide ning tellitavate analüüside mahtu arvestades olemasolevaid (nt dioksiinid, mükotoksiinid, looduslikud toksiidid, raskmetallid, ohtlikud botaanilised lisandid) ja uusi riske (nt ergotalkaloidid, nikkel, mis on välja toodud komisjoni soovitusel (EL) 2016/1110, 2012/154 jt). Riskipõhist lähenemist arvestades tuleks proovide hulka tõsta minimaalselt 30%.

 Järelevalve toimingud peavad põhinema analüüsi-, uuringu- ja diagnoosimeetoditel, mis vastavad tänapäevastele teaduslikele standarditele ja mis annavad usaldusväärseid tulemusi. Laboriteenus peab olema operatiivselt kättesaadav, et olukordi hinnata ning tõenduspõhiseid inimeste ja loomade tervist puudutavaid otsuseid langetada. Seetõttu on oluline tagada suutlikkus (aparatuur, meetodid, kompetents, ruumid) osutada riiklike teenuseid vajalikul tasemel (seniste teenuste jätkumine ja uued teenused Eesti väliste laborite teenuste kasutamise osakaalu vähendamiseks). Riigi poolt investeeringute tegemiseks vahendite eraldamine on olnud ebastabiilne ning seetõttu on investeeringuvajadused kuhjunud.

Loomade heaolu:

 Veterinaararstide sõnul on lemmikloomade arv viimastel aastatel järsult tõusnud. Lemmikloomade kohta arvestuse pidamise kohustus on kohalikel omavalitsustel (KOV). Erinevates KOVides on erinev rahaline võimekus ja moodused arvestuse pidamiseks, mistõttu ülevaade tegelike lemmikloomade arvude kohta on puudulik. Siiski on see oluline lemmikloomaomanike ja lemmikloomade jaoks vajalike teenuste pakkumiseks: koerte jalutusväljakud, prügikastid väljaheidete jaoks, teavitustöö KOVis vastavalt seal peetavatele loomaliikidele jne. Riigi tasandil puudub seega ülevaade Eestis peetavate lemmikloomade liigilisest kooslusest, isendite arvust ja paiknemisest. Samuti puudub üleriigiline nõue lemmikloomade kiibistamiseks ja registreerimiseks, mis on kõige efektiivsem moodus lemmikloomade kohta arvestuse pidamiseks, lahti pääsenud lemmikloomade tagastamiseks omanikele ning loomade varjupaikade suure koormuse vähendamiseks. Müüdud lemmikloomasööda koguste põhjal on teada, et üle poolte Eestis peetavatest koertest ja kassidest on registreerimata. See asjaolu suurendab KOVide kulu hulkuvate loomade pidamise korraldamisel loomade varjupaikades, sest kui lemmiklooma omanikku ei ole võimalik tuvastada, katab loomale tehtud kulutused KOV. KOVid ja loomakaitseorganisatsioonid on pöördunud riigi poole, et kirjeldatud olukord saaks lahenduse nii KOVide, loomade varjupaikade kui ka Eestis peetavate lemmikloomade hüvanguks.

 Vihjete arv loomade heaolu ja pidamisnõuete rikkumiste kohta nii lemmik- kui ka põllumajandusloomade pidamisel on pidevas tõusutrendis, kuid vihjete menetlejate arv PTA-s pole kasvanud, mistõttu on järelevalveametnike töökoormus väga suur. Töömaht on aastatega vihjete märkimisväärse tõusu tagajärjel mitmekordistunud, mis on omakorda suur väljakutse PTA-le loomade heaolu valdkonna töö korraldamisel ja ühiskonna ootustele vastamisel. 2024. aastal oli loomade heaolu kohta tehtud vihjete arv 1085, mida on pea 300 võrra rohkem, kui 2023. aastal. Ainuüksi lemmikloomade pidamise kontrollide teostati 2024. aastal 656, millest puuduseid tuvastati ca 54% juhtudest. Vihjete menetlus on muutunud kiiremaks ja efektiivsemaks, kuid siiski on veel arenguruumi. PTA käivitas 2025. aastal loomaheaolu operatiivüksuse, mille tulemusena peab paranema PTA reageerimis- ja menetlusvõimekus eeskätt lemmikloomade valdkonnas. Kuid jätkuvalt on tõhusa järelevalvesüsteemi

tagamiseks ja vihjete menetlemiseks PTA-l vaja sihitatumalt planeerida nii rikkumisi ennetavaid kui ka rikkumistele järgnevaid tegevusi. Lisaks vajab PTA täiendavat ressursi järjest suureneva töökoormusega toime tulekuks.

 2026. aasta 21. aprillil hakatakse rakendama uut EL rakendusmäärust lemmikloomade mittekaubandusliku liikumise kohta, millega asendatakse seni kehtinud määrus (EL) 576/2013. 2025. aastal algasid arutelud eelnõu täpsema sisu ja võimalike muudatuste kohta võrreldes seni kehtivate nõuetega. Lemmikloomade arvukus ja nendega seotud piiriülene liikumine ja kaubandus kasvab pidevalt. Tegemist on tähelepanu vääriava valdkonnaga eelkõige zoonooside leviku, illegaalse kaubanduse ja pettuste esinemise tõttu. EL-ülelalt vajab lahendamist lemmikloomadega mittekaubandusliku liikumise nõuete kuritarvitamisega seotud tegevus.

 Viimastel aastatel on suurenenud illegaalne kaubandus lemmikloomadega, millele on tähelepanu juhtinud ka Euroopa Komisjon – probleemsemate piirkondade eesotsas on siin Eesti koos Läti ja Poolaga. Tulenevalt illegaalsest kaubandusest esineb lemmikloomade dokumentide võltsimist ja loomapidajate teadmatust neile kehtivatest nõuetest, mis muuhulgas seab ohtu Eesti marutaudivaba staatuse.

Marutaudivaba staatuse säilitamine peab olema meie riigi jaoks prioriteet. Kahjuks on loomaomanike teadlikkus ja illegaalne kaubandus selle staatuse ohtu seadnud. Marutaudivastase vaktsineerimise kohustus on koerte, kasside ja valgetuhkrute pidamisel. 2024. aastal ab-andmekogu juurde loodud vaktsineerimisandmete sisestamise võimalus on näidanud, et nende loomaliikide marutaudivastane vaktsineerimine on Eestis madal. Hinnanguliselt peetakse Eestis ca 243 000 koera, 300 400 kassi ja 600 valgetuhkru, kuid vaktsineerimisandmeid on esitatud ainult 30 829 koera, 22 352 kassi ja 11 valgetuhkru kohta. Et teada täpset lemmikloomade arvu on vaja luua riiklik lemmikloomade register. Registri abil on võimalik teha andmepõhiseid otsuseid edasisteks tegevusteks marutaudivaba staatuse säilitamisel ja loomapidajaid teavitada, kui nende lemmiklooma vaktsineerimistähtaeg on möödunud või saabumas. Seeläbi saame hoida vaktsineerimise taseme ühtlaselt kõrge, et minimeerida riske elanikkonnale.

 Lisaks koertele ja kassidele, kes on Eestis kõige tavapärasemad lemmikloomad, peetakse mitmesuguseid eksootilisi ja muid harva lemmikloomana peetavaid loomaliike. Loomapidajate vähenenud teadlikkus oma lemmikloomale vajalikest liigiomastest pidamistingimustest ning ebaausaid kauplemistaktikaid kasutavate lemmikloomadega kauplejate hoolimatus looma vajadustest on suur oht lemmikloomade heaolule ja tervisele. Samuti ei pruugi leida Eestis veterinaararsti, kes oleks teadlik harvapeetava lemmikloomaliigi bioloogiast, füsioloogiast või puudub veterinaaril piisav ettevalmistus ja kogemused selliste isendite raviga. Vaatamata sellele, et tunnetuslikult on inimeste teadlikkus lemmikloomade heaolust ja väärkohtlemise märkamise tõusuteel, on endiselt oluline tõsta ühiskonna teadlikkust loomade heaolu arvestava loomapidamise kohta ja parandada lemmikloomapidamiskultuuri Eestis. Samuti tuleb lasteaedade ja algklasside õppekavasse integreerida sisse loomade heaolu temaatika, sest parimaid praktikaid on vaja hakata tutvustama juba varajasest lapsepõlvest. Järjest enam tuleb rõhutada loomade 5 vabaduse põhimõtet (**olla vaba janust ja näljast, olla vaba ebamugavustest, olla vaba valust, vigastustest ja haigustest, vabadus loomuomasele käitumisele, olla vaba hirmust ja kannatustest**) ja võtta eeskujuks „Toiduohutuse 5 võtit“ ning teha teavituskampaania nii põllumajandusloomade kui ka lemmikloomapidajatele.

 Kavandamisel on loomakaitseseaduse täielik revisjon. Seadust on viimastel aastatel muudetud jupiti ja vajalik oleks terve seaduse ülevaatamine ning läbivalt korrigeerimine. Täna sed loomaheaolu nõuded ja ühiskonna standardid on oluliselt muutunud võrreldes seaduse väljatöötamisega 2000ndal aastal. Samuti on vajalik hinnata millised juba kehtivad nõuded on ettevõtjale liialt bürokraatiat tekitavad.

 Katseloomade kaitse komisjoni liikmete töö tasustamiseks on jätkuvalt vaja leida rahastust. Katseloomade kaitse komisjoni eesmärk on erapooliku osapoolena anda nõu nii loomkatseprojektide hindajatele, loomkatseprojektidele loa andjale, vivaariumidele ja teadlaskonnale katseloomade kasvatamise, nendega varustamise ja katseloomade kasutamise parimate ja uusimate praktikate rakendamise kohta.

Tegevused:

Loomatervis:

Alates 2024. a toetatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) sekkumise kaudu loomade heaolu, mahepõllumajandusliku loomakasvatuse, loomade tervist edendavate kõrgemate majandamisnõuete ja loomatauditõrje programmi rakendamist. Vajadus karjatervise programmi toetusmeetmete rakendamiseks on lisaks piimakasvatussektorile ka teistes loomakasvatussektorites. Vajalik on uue perioodi sekkumise ettevalmistamine koostöös sektori esindajatega.

Komisjoni rakendusmääruse (EL) 2018/1882⁶ lisas loetellu kantud loomataudide riskipõhise passiivse seire süsteemi arendamine.

Tulenevalt loomatervise määruse nõudest peab iga loomapidamisettevõtte kohta olema märgitud erinevate loomataudide karja staatus. 2024. aastal algas ettevalmistus, et lähiaastatel PRIA põllumajandusloomade registrisse vastav võimekus luua. Lisaarenduse jaoks vajaduste kaardistamise ja töö ettevalmistusse on kaasatud nii ReM, PRIA, PTA kui ka LABRIS.

Viiakse läbi eelanalüüs arendamiseks loomapidajatele e-teenus PRIA tehnilisse keskkonda, et hallata ja/või edastada olulisi karjaarvestusega seonduvaid andmeid ühtsesse riiklikku andmekogusse (nt põllumajandusloomade registri osana). Lahenduse eesmärgiks on luua tehniline keskkond loomatervise seotud detailandmete keskseks ja kvaliteetseks haldamiseks, sh andmete riskisutus (mille eelduseks on agregeerimata kujul masintöödeldavad andmed). Sisuliselt oleks tegemist keskse e-põlluraamatu (võeti kasutusele 01.04.2024) analoogiga loomakasvatases.

Aastatel 2024-2026 viiakse läbi uuring „Väikestes kodumajapidamistes peetavate põllumajanduslindude karjade terviseuuring seoses ”Üks Tervis” lähenemisega“. Põllumajanduslindude pidamine kodumajapidamistes on viimasel ajal Eestis märgatavalt kasvanud. Eriti tähelepanuväärne on väikeste põllumajanduslindude karjade (hobilinnukarjade), suurusega 10-200 lindu, hulga suurenemine. Mitmed kodumajapidamised peavad linnukarju munade, linnuliha ja paljundusmaterjali turustamiseks otse tarbijale, kuid selliste linnukarjade tervises seisundi kohta ei ole riigil piisavalt teavet. Seetõttu on oluline uurida neis karjades peetavate lindude loomatervise seisundit, sealhulgas haiguste levikut ning kasutatavaid ravimeetodeid ja vaktsineerimispraktikaid. Uuringu lõppedes saab koostada juhised kodus linnupidamisega tegelevatele isikutele, et vähendada AMR riski ning taudide levikut.

PTA jätkab ettevõttepõhist riiklikku seiret ettevõtetes, mis soovivad taotleda veiste infektsioosse rinotrahheiidi ja viirusdiarröa vaba staatust.

Rakendatakse „Mikroobide antibiootikumi resistentsuse vähendamise tegevuskava“ veterinaarmeditsiini valdkonnas.

2023. aastal valmis riikliku veterinaararstide registri osana antibiootikumide kasutamise e-andmekogu, kuhu sisestavad andmeid veterinaararstid. Vajalik on andmekogu jätkuv arendamine ja uuendamine, et andmeanalüüs ja sellele põhinev järelevalve oleks aja- ja asjakohane. Veterinaararstide halduskoormuse vähendamiseks on vaja arendada näiteks API ligipääs andmete masinloetavalt esitamise võimekuse arendamiseks kasutuses olevatest eratarkvaradest. Alates 2029. aastast tuleb edastada ka lemmikloomadel antibiootikumide kasutamise andmeid, selleks on vajalik ab-andmekogu arendus, digiresepti arendus ja ka lemmikloomaregistri loomine, et teada saada, kui palju on Eestis lemmikloomi ja edastada korrektseid andmeid Euroopa Ravimiametile. Koostatud on põllumajandusloomade ja

⁶ Commission implementing regulation (EU) [2018/1882](#) of 3 December 2018 on the application of certain disease prevention and control rules to categories of listed diseases and establishing a list of species and groups of species posing a considerable risk for the spread of those listed diseases

lemmikloomade ravijuhised. Hea tava kohaselt ja AMR valdkondliku tegevuskava eesmärgiks peaks olema nende ravijuhiste ülevaatamine ja vajadusel korrigeerimine .

Jätkatakse ReMi tellimusel 2023. aastal alustatud LABRIS riskihindamisüksuse seireprojektidega, mille käigus saadakse ülevaade piimaveistelt, lihaveistelt ja väikemäletsejalistelt (lambad, kitsed) pärinevate haigustekitajate antibiootikumiresistentsuse ja seose kohta antibiootikumide kasutamisega. Kõigil eelnimetatud loomagruppidel viiakse teatava regulaarsusega läbi kordusuuringud, kaardistamaks olukorda aastate vältel.

Jätkub 2023. aastal alustatud PTA ja LABRIS koostöö loomataudide prognoosimudelite ja mõjude hindamise mudelite väljatöötamisel ja ohuprognoosidena sõnastamisel ning tauditõrjeprogrammide ja nende rakenduskavade ajakohastamisel.

Olemasolevad ja loodavad digilahendused ning infosüsteemid loovad PTA-le võimalusi tegeleda järelvalvega seotud kitsaskohadega ning liikuda efektiivse riskipõhise järelvalve suunas. Andmete analüüsimine ja neist saadava info kasutamine omakorda võimaldab järelvalve ressursse paigutada asjakohastes teenustesse.

Teadlikuks ja vastutustundlikuks loomapidamiseks vajalike teadmiste omandamist toetab riik 2025. aastast ÜPP AKIS⁷ sekkumise kaudu. Toimuvad erinevad koolitused, infopäevad, õppereisid koos farmi külastustega ja konverentsid, mille eesmärk on tõsta loomakasvatajate teadlikkust loomakasvatusest ja loomade heaolust. Loomapidajate koolitamise ja tarbijate teavitamise kaudu motiveeritakse neid tegema otsuseid, mis panustaks loomade tervise ja heaolu tõusu, parandaks tootja konkurentsivõimet ning suunaks tarbijate ostuotsuseid. Selleks, et tõsta süsteemselt tarbijate teadlikkust loomade tervise ja heaolu teemadel, tuleb leida täiendavaid ressursse. Loomakasvatajate teadlikkus loomatervise riskidest ja kehtivatest nõuetest vajab järjepidevat tõstmist.

LABRIS täidab volitatud labori ja riikliku referentlabori ülesandeid. Lisaks tagatakse AMR riiklike seirete läbiviimine. Tagatud on valmisolek diagnoosida operatiivselt eriti ohtlikke ja teatavaid ohtlikke loomataude, luuakse võimekus tuvastada senisest paremini võimalikke uusi ja esilekerkivaid loomataude.

Jätkuvad labori infosüsteemi (LIS) loomatervise valdkonna arendused. Muuhulgas kavandatakse ühendused PTA ja PRIA andmebaasidega.

Jätkub riikliku veterinaararstide registri arendus ja õiguslike aluste täiendamine, et analüüsida täpsemalt tegevusluba omavate veterinaararstide hõlmatust erinevates sektorites (põllumajandussektor, lemmikloomasektor aga ka toiduainetööstused või riigisektor).

REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerluses EUPAHW (Loomade tervis ja heaolu) ning plaanib rahastada riikidevahelise teaduskoostöö raames tipptasemel teadusprojekte alates 2027. aastast.

REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerluses OHAMR (Üks tervis - antimikroobikumiresistentsus) ning plaanib rahastada riikidevahelise teaduskoostöö raames tipptasemel teadusprojekte alates 2027. aastast.

Analüüsitakse põllumajandusloomade ümberpaigutamise võimalusi ning koostatakse kontseptsioon (Riigi kaitsetegevuse kava REM alamkava tegevus).

Söödaohutus:

⁷ AKIS – Agricultural Knowledge and Innovation System – põllumajanduslike teadmiste ja innovatsiooni süsteem.

Aasta-aastalt omab suuremat rolli söödalisandite kasutamine söödas, seda nii loomade heaolu suurendamise kui ka keskkonnamõjude vähendamise aspektist. Söödas kasutataval söödalisandil peab olema kehtiv luba selle kasutamiseks Euroopa Liidus ning kasutusloaga söödalisandid on kantud söödalisandite registrisse. Strateegias „Talust taldrikule“ on planeeritud algatus söödalisandite määruse ülevaatamiseks, et hõlbustada kestlikult toodetud ja innovaatiliste söödalisandite (nt zootehnilised lisandid, mis soodustavad toitainete omandamist või vähendavad metaani emissiooni) turuleviimist, vähendamaks loomakasvatuse keskkonnamõju. Euroopa Komisjon peaks eeldatavalt esitama vastava õigusakti ettepaneku söödalisandite määruse muutmiseks.

Jätkata tuleb söödakäitlejate süsteemse teavitamisega kehtivatest ja uutest nõuetest (näiteks teemakohased infopäevad) ning käitlejate ja loomapidajate teadlikkuse tõstmisega söödaohutusest. Arendada tuleb olemasolevat nõuandesüsteemi söödaohutuse osas.

EL otsustusprotsessis osalemine, kus toimub pidev nõuete ajakohastamine. Söödaohutuse nõuete ajakohastamisel ja välja töötamisel tuleks silmas pida, et tagatud oleks sööda käitlemise jätkusuutlikkus.

Tihe koostöö Põhja- ja Baltimaadega sööda valdkonna suhtes ühiste lähenemiste kujundamiseks EL-is reguleerimata küsimuste puhul.

Söödaohutuse õigusnormide kaasajastamine ja õiguse korrastamine. Ülevaatomisel on valdkonna riigisiseste õigusaktide aja- ja asjakohasus, et tagada kehtivate õigusnormide eesmärgipärasus. Koostatakse vajalikud analüüsid ja analüüsist lähtuvad vajalikud tegevused viiakse ellu etapiviisiliselt vastavalt kokkulepitud ajakavale.

Laboriteenus peab olema operatiivselt kättesaadav, et olukordi hinnata ning tõendus põhiseid inimeste ja loomade tervist puudutavaid otsuseid langetada. Seetõttu on oluline tagada suutlikkus (aparatuur, meetodid, kompetents, ruumid) osutada riiklike teenuste vajalikul tasemel (seniste teenuste jätkumine ja uued teenused Eesti väliste laborite teenuste kasutamise osakaalu vähendamiseks). Ebastabiilne vahendite eraldamine investeeringute tegemiseks viib investeeringuvajaduste kuhjumiseni. Järelevalve toimingud peavad põhinema analüüsi-, uuringu- ja diagnoosimeetoditel, mis vastavad tänapäevastele teaduslikele standarditele ja mis annavad usaldusväärseid tulemusi.

Jätkatakse uuringu „Proteiinsöötades Eesti päritolu tooraine osakaalu suurendamise võimalused“ ellu viimist. Eesmärk on suurendada Eesti päritolu tooraine osakaalu Eestis peetavatele põllumajandusloomadele söödavates proteiinsöötades, kaitsmaks keskkonda ja vähendamaks majanduslikku ebakindlust. Projekti kestvuseks on planeeritud neli aastat. 2025. aastal alustati projekti esimese etapiga, mille eesmärgiks on koguda andmeid Eestisse sisseveetud taimsete proteiinsöötade (rapsikook ning soja, mais, päevalill ja nendest saadud tooted) päritolu riigi ja koguste kohta; selgitatakse välja mida ja kui palju Eestisse sisseveetud taimsetest proteiinsöötadest kasutatakse söötades, mida söödetakse Eestis peetavatele munakanadele, broilerkanadele, nuumsigadele ja piimalehmadele ning peamised põhjused sisseveetud proteiinsöötade kasutamise eelistamise kohta.

Jätkatakse 2023. aastal alustatud uuringuga „Teatud mükotoksiinid toidus ja söödas“. Töö raames määratakse riskitase erinevate elanikkonnarühmade korral (saadavushinnang) ning riskitase tundlikele loomaliikidele. Lisaks hinnatakse kliima muutuste mõju teatud mükotoksiinide sisaldusele Eestis kasvatatud toidu ja sööda teraviljades. Projekt lõpeb 2026. aastal.

Loomade heaolu:

EK volitas Euroopa Toiduohutusametit (EFSA) koostama teaduslikke arvamusi erinevate loomaliikide ja -rühmade kohta kuni 2030. aastani. Praeguseks on avaldatud arvamused mitmete loomaliikide pidamis- ja vedamistingimuste kohta. Kõigi loomarühmade puhul on leitud heaolu riske ja esitatud soovitused nende leevendamiseks. EFSA arvamuste alusel esitab EK eelnõud heaolu

reguleerivate õigusaktide muutmiseks. Kuna põllumajandussektori tegevussuunad riigiti erinevad, on oluline eelnõude läbirääkimistel seista samaaegselt loomade heaolu ja põllumajandussektori elujõulisuse eest Eestis ning arvestada Eesti loomakasvatajate ja -pidajate jaoks oluliste vajadustega. Samuti on oluline juba praegu motiveerida ja toetada põllumajandusettevõtteid kõrgemaid heaolustandardeid rakendama, et üleminek oleks sektori jaoks võimalikult valutu. Loomapidamisel miinimumnõuetest kõrgemate heaolu standardite rakendamist ja teadlikkuse tõstmist toetatakse ÜPP sekkumisega „Loomade heaolu toetus”.

EK avaldas 2023. aasta detsembris kaks eelnõu ettepanekut loomade heaolu parandamiseks: määrus koerte ja kasside heaolu ja jälgitavuse kohta ning loomade kaitsest vedamise ja sellega seotud tegevuste ajal. Eelnõude menetlemine EK tasemel jätkub ka järgmisel programmiperioodil.

Loomapidajate teavitamine ja koolitamine toimub loomakasvatuse teadmussiirde programmide kaudu, 2025. aastast ÜPP AKIS⁸ sekkumise kaudu. Toimuvad erinevad koolitused, infopäevad, õppereisid koos farmi külastustega ja konverentsid, mille eesmärk on tõsta loomakasvatajate teadlikkust loomakasvatusest ja loomade heaolust. Kuna endiselt esineb teadmatust ja loomaheaolunõuete eiramist, on vaja järjepidevalt teha tööd loomakasvatajate teadlikkuse taseme tõstmiseks. Sellele aitab muuhulgas kaasa teadlikkuse tõstmine ja info jagamine nimetatud programmide raames loodud teabematerjalide, infopäevade ja täiendõppe võimaluste kohta. Samuti aitab teadlikkuse tõstmisele kaasa fookuseeritud järelevalve, eelkõige madalama teadlikkusega loomapidajate seas.

2026. aastal esitatakse Riigikogule veterinaarseaduse muutmise seaduse eelnõu, millega on soov kehtestada üleriigiline koerte, kasside ja valgetuhkrute kiibistamise ja lemmikloomaregistri registreerimise nõue. Peamine murekoht koerte osas on illegaalne kaubandus ja kasside osas hulkuvate kasside sattumine varjupaikadesse. Lisaks sellele luuakse õiguslik alus PRIA loomade registri juurde riigi lemmikloomaregistri loomiseks, kuhu tuleb edaspidi eelmainitud lemmikloomaliikide kiibistatud isendid registreerida. Seaduse muudatuse eesmärk on parandada lemmikloomadena peetavate loomade heaolu, leida võimalusi omaniku juurest lahti pääsenud looma kiireks tagastamiseks omanikule ja toetada KOVe, loomade varjupaiku (kus on väga suur probleem hulkuvate kassidega), PTA-d, Maksu- ja Tolliametit ning Politsei- ja Piirivalveametit lemmikloomadega seonduvate ülesannete täitmisel. Muudatuse aluseks on 2023. aastal koostatud veterinaarseaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsus (VTK).

2025. aastal algatati kaks loomakaitseaduse (LOKS) muutmise seaduse eelnõud. 2026. aasta alguses esitatakse Riigikokku eelnõu, millega keelustatakse Eestis uute puurikanalate ehitamine alates 2027. aastast ja munakanade puurispidamine alates 2035. aastast. Teises LOKS muutmise seaduse eelnõus tehakse ettepanek peamiselt lemmikloomade heaolu parandavate muudatuste tegemiseks, nende hulgas koerte ketis pidamise ja zoofiilia keelustamine, lahenduste kirjeldamine varjupaika jõudvate ja hulkuvate lemmikloomaliikide isendite arvu vähendamiseks ning järelevalvega seotud aspektide täpsustamiseks. Eelnõud tuginevad 2024. aastal koostatud loomakaitseaduse muutmise seaduse VTK-1.

2026. aasta 4. detsembril jõustuvad muudatused, millega EL-ülelalt suurendatakse teatud liiki katseloomade kaitset. Direktiivi 2010/63/EL teaduslikel eesmärkidel kasutatavate loomade kaitse kohta vastuvõtmise ajal ei olnud piisavalt teaduslikke tõendeid näiteks peajalgsete, vöödiliste daaniote ja värvuliste asjakohaste pidamis- ja hooldamisnõuete ning hukkamismeetodite kohta. Nüüdseks on nende liikide kohta kogutud teadusandmed täienenud ning sellest lähtuvalt otsustatud neist liikidest isendite kaitseks nõudeid direktiivis täpsustada. 2025. aasta alguses tehti ettevalmistused uute nõuete ülevõtmiseks Eesti õigusesse ning vajalikud muudatused said vastu võetud 2025. a aprilli lõpus.

⁸ AKIS – Agricultural Knowledge and Innovation System – põllumajanduslike teadmiste ja innovatsiooni süsteem/ÜPP SK kirjas kui Põllumajanduse teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteem.

PTA teeb fookuseeritud järelevalvet ühiskonna ootustele vastamiseks loomade heaolu tagamisel nii põllumajanduslikus loomakasvatuses kui lemmikloomade pidamisel.

Oodatavad tulemused:

EL teavituskohustuslike loomataudijuhtude arv ei ületa 120.

Loomatervise ja -heaolu baromeetri tase võrreldes eelmise aastaga ei lange.

5.2 Programmi tegevus – Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Eesmärk	Põllumajandusloomade aretuse valdkonna eesmärk on tagada tõuaretusega Eesti oludesse sobivad tõud ja geneetiline mitmekesisus.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
Puhtatõuliste tõuraamatu põhiosasse kantud loomade arv	102468	103000	103500	104000	1045000
Kohalike ohustatud tõugude loomade arv tõuti:					
Eesti hobune	2969	2970	2970	2970	2970
Eesti raskeveohobune	329	330	330	330	330
Tori TA	559	560	560	560	560
Vana-Tori	17	17	17	17	17
Eesti maatõug	812	812	812	812	812
Kihnu maalammas	1432	1435	1430	1430	1430
Eesti vutt (individuaaljõudluses)	4739	4740	4740	4740	4740

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

Aretustoetuste üldsumma vajab pidevat tõstmist seoses üldise elu kalliduse tõusuga.

Aretustoetuse abil ei ole võimalik toetada tõuloomade sisseostu. Kuna aretustoetusest ei ole võimalik

toetada aretusloomade ostu, siis oleks vaja kaaluda, kas seda saaks toetada mõne muu toetuskeemi raames. Selline toetus parandaks loomsete saaduste tootmise potentsiaali.

 Aastaid on põllumajandusloomade aretusel lähtunud ühekülgsest vaid toodangu näitajate suurendamisest. Selle tõttu on vähenenud oluliselt veiste karjas püsivuse aeg. Tootmisele ja kaubandusele orienteeritud aretustöö tulemusel on hakatud laialdaselt kasvatama intensiivpidamiseks sobilikke tõuge. Seetõttu on ohtu sattunud kohalikud väärtuslikud geneetilised ressursid.

 Aretajate järelkasvu tagamine.

 Loomageneetiliste ressursside säilitamise ja säästva kasutamise programmi tegevuste elluviimiseks vajalik püsiv rahastus, mis võimaldaks geneetilise materjali kogumist ning selle uurimist ja säilitamist.

Tegevused:

 Loomageneetiliste ressursside säilitamise ja säästva kasutamise tegevuskava rakendamine alates 2025. aastast. Tegevuskavas planeeritud tegevuste elluviimiseks on vajalik kindlustada piisavad vahendid järjepidevaks loomageneetiliste ressurssidega tegelemiseks vähemalt 100 000 euro ulatuses aastas. Tuleb läbi viia uuringud kõigi ohustatud tõugude loetellu kantud tõugude populatsioonide olukorra väljaselgitamiseks.

 Viiakse läbi eesti raskeveohobuse populatsiooni uuring.

 Aretusühingutele makstakse aretustoetust tõuraamatu pidamise ja jõudluskontrolli läbiviimise eest.

 Viiakse läbi 2025. a põllumajandusloomade aretustoetuse määrase muutmise vajaduse analüüs lähtuvalt 2024. a toetuse maksmise tulemustest ning uute aretusühingute ja aretusprogrammide lisandumisest.

 Ohustatud tõugu loomade pidajatele makstakse alates 2004. a ÜPP SK toetust. See on aidanud mõne tõu arvukuse languse pöörata tõusule ning mõnel juhul pidurdanud loomade arvu vähenemist.

 FAO andmebaasis DAD-IS uuendatakse põllumajandusloomade tõugude populatsiooni andmed.

 Loomapidajate ja aretajate teavitamine ja koolitamine toimub loomakasvatases AKISE⁹ kaudu, mille raames toimuvad erinevad koolitused ja infopäevad põllumajandusloomade aretuse teemadel.

Oodatavad tulemused:

Puhtatõuliste tõuraamatu põhiossa kantud loomade arv kasvab.

Kohalike ohustatud tõugu loomade arv kasvab.

5.5 Programmi tegevus – Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

⁹ AKIS – Agricultural Knowledge and Innovation System – põllumajanduslike teadmiste ja innovatsiooni süsteem/ÜPP SK kirjas kui Põllumajanduse teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteem.

Eesmärk	Eestis toodetud ja tarbitav toit on ohutu ning tarbija teadlikkus toiduohutusest on kõrge ja tehtud valikud on tervist toetavad				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
Toiduohutuse baromeeter	99,34	≥100	≥100	≥100	≥100
Tarbija teadlikkuse baromeeter	65,8% (2023)	-	74,6	-	76,4 (2030)

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Toidu ohutuse ja usaldusväärsuse tagamiseks on vajalik vastata ühiskonna ootustele, mistõttu on vaja järjepidevalt tõsta ja hoida riigi suutlikkust tegeleda tõhusalt toiduohutuse riskide maandamisega. Selleks on vajalik tõhus ja kaasaegne toiduohutuse järelevalve, riskide hindamine ja kommunikatsioon ning tagada õigusruumi ajakohasus.

 Valdkonna olukorra analüüsimiseks ja planeerimiseks on vajalik laiem andmekasutus, sh täiendavate faktorite arvestamine riskihindamisel. Järelevalve protsessides tervikliku andmeanalüüsi ja andmete riskisutuse potentsiaal on kasutamata. Järelevalve menetlusoperatiivsuse tõstmiseks on oluline arendada IT ja andmeanalüüsi võimekust ning võtta kasutusele ajakohased lahendused, sh erinevad andmemudelid ning AI-põhised lahendused.

 Piiratud eelarve ja inimressursside tingimustes on keeruline kontrollida ettevõtjate nõuete täitmist, eriti valdkondades, kus nõuetele vastavuse tase on väga madal (nt väidete valdkond). Praegu ei kasutata selle kompenseerimiseks järelevalves kratte (tehisintellekti), kuna ei ole väljaarendatud sobivaid ja usaldusväärsed AI-põhiseid lahendusi, mis suudaksid analüüsida mitmekesiseid ja mahukaid andmevooge.

 Riskihinnangute tegemiseks vajalikud alusandmed (eelkõige ainete sisaldused toidus ja toidu tarbimisandmed, toidu koostise andmed) on puudulikud ja kohati kehva kvaliteediga ning nende töötlemine on ressursi- ja ajamahukas, kuna eraldiasuvaid andmestikke pole võimalik mõistlikul moel ühildada. Samuti ei taga senised lahendused (üksikprojektid, järelevalve tulemused, seired jmt) piisavate andmete olemasolu, et hinnata võimalikku terviseriskitaset erinevatele elanikkonnarühmadele, arvestades tarbimismustreid ning riskijuhtimise meetmete võtmise vajadust, sh anda tarbimissoovitusi.

 Eesti toiduohutuse alase situatsiooni hindamiseks on oluline tagada piisavas mahus teadusuuringute tegemine (sh laiaulatuslikum toidu kaudu saadavate saaste- ja lisaainetest ning toiduga kokkupuutuvatest materjalidest tulenevate riskide hindamine, toidupettuste tuvastamise meetodite arendamine, toidus esinevate pestitsiidide jääkide uurimine, sh ainete koosmõju hindamine, biomonitoring).

 Järelevalve ja seire toimingud peavad põhinema analüüsi-, uuringu- ja diagnoosimeetoditel, mis vastavad tänapäevastele teaduslikele standarditele ja mis annavad usaldusväärsed tulemused. Seetõttu tuleb pidevalt kaasajastada labori seadmeparki, et see vastaks ajas muutuvatele vajadustele, nõuetele ja tehnilisele arengule ning võimaldaks kasutusele võtta uusi metoodikaid. Oluline on tagada suutlikkus (aparatuur, metoodikad, kompetents, ruumid) osutada riiklikult olulisi teenuseid vajalikul tasemel, s.t

seniste teenuste jätkumine ja uued teenused (nt taimetoksiinid, orgaanilised saasteained, toidu lisaained, toiduga kokkupuutuvatest materjalidest toitu migreeruvad ained, jmt) Eesti väliste laborite teenuste kasutamise osakaalu vähendamiseks. Viimase 10. a jooksul on kasvanud vajadus võtta suuremal hulgal kontrollproove ning tellida analüüse, arvestades olemasolevaid ja uusi riske toidutarneahelas. Investeeringute tegemiseks on vajalik stabiilne rahastus, et vältida investeeringuvajaduste kuhjumist. Lisaks on tõusnud ajas ka laborianalüüsidega seotud kulud, kuid LABRise ja METKi laborite rahastus on jäänud samale tasemele.

 Erinevate laborite uurimustulemuste usaldusväärsuse ja võrreldavuse tagamiseks on loodud ELi referentlaborite võrgustik. Igal liikmesriigil on kohustus määrata referentlaborid iga määratud Euroopa Liidu referentlabori kohta. Eestis on enamik vajalikest referentlaboritest määratud, kuid teatud saasteainete ja loomataudide osas on Eestil jätkuvalt referentlaboratooriumid määramata, kuna Eestis puudub selleks praegu sobiv labor (näiteks tööstuslikult tekkivad saasteained, toiduga kokkupuutuvad materjalid) või siseriikliku laboriteenuse välja arendamine ei ole otstarbekas (näiteks merelised biotoksiinid, hobuste aafrika katk). Sellistel juhtudel tuleb teenusepakkuja leida mõnest teisest ELi liikmesriigist. 2025. aasta seisuga on vaja leida teenusepakkujaid 14 referenttegevuse valdkonnas.

 Käitlejate toiduohutuse alane teadlikkus on ebaühtlane, madalam teadlikkus on alustavatel toidukäitlejatel. Toidukäitlemisega alustamiseks ei ole seatud eeltingimust kohustusliku toiduohutusnõuete alase koolituse läbimiseks, kuid käitlejatel tuleb koheselt nõudeid täita ning koostada kava toiduhügieenikoolituste kohta ja selle alusel oma töötajaid perioodiliselt koolitada. Selleks, et selles protsessis käitlejaid toetada ning rahva tervise kaitset tagada, on oluline jätkata toidukäitlejatele suunatud toiduohutuslaste teadmussiiirde tegevustega ning pakkuda sihtrühma ootustele ja vajadustele (sh järelevalve käigus ilmnenud kitsaskohti arvestades) vastavat teenust (AKIS).

 Teadlastel ja käitlejatel valmistab raskusi reguleeritud toodete (uendtoit, toiduga kokkupuutuvad materjalid jmt) turuletoomiseks EFSA hinnatava loataotluse kokkupanemine, sh selleks vajalike uuringute planeerimine ja läbiviimine. Vajalik on tõsta teadlaste ja käitlejate sellealast võimekust.

 Oluline on üldsuse teavitamine toiduohutusega seotud riskidest ja toiduga seotud kestlikest valikutest (sh AKIS kaudu), et inimesed oskaks maandada toiduohutuse riske, vähendaks toiduraiskamist ning teeks keskkonna- ja tervise sõbralikumaid valikuid. Tarbijate puhul on väljakutse nende vähene allikakriitilisus ja teadusliku informatsiooni hindamise oskus, mis muudavad nad haavatavaks valeinfo, müütide ja pseudoteaduse suhtes.

 Toiduohutuse tagamise põhialus – riskianalüüs (riskihindamine, riskijuhtimine, riskikommunikatsioon) vajab tugevamat koherentsust. Oluline on arendada ametiasutuste vahelist koordineeritud kommunikatsiooni süsteemi, sh tõstes kommunikatsioonialaseid oskuseid.

 Vajadus on edendada kestlikku toidukeskkonda ning tarbijate kestlikumaid toiduvalikuid. Eesti rahvastiku toitumine ei ole kestlik ega tervist toetav. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu andmed näitavad, et 52,8% 16–64-aastasest rahvastikust on ülekaalus või rasvunud. Aastas põhjustab täiskasvanute ülekaal ja rasvumine kokku ligikaudu 250 000 haigusjuhtu ehk summaarselt esineb liigsest kehakaalust põhjustatud haigusi igal viiendal täiskasvanul Eestis. Nii ülekaalu kui rasvumise puhul tuleneb suurim haiguskoormus südame-veresoonkonna haigustest. 2020. aastal oli liigsele kehakaalule omistatavad kokku 643 enneaegset surma. Täiskasvanute liigse kehakaalu aastane kogukulu Eesti täisealises rahvastikus on arvestuslikult 124,7 miljonit eurot, mis tähendab iga Eesti täisealise elaniku kohta 116,4 euro suurust kulu aastas.

 Toidukäitlejatel on madal võimekus teha investeeringuid tootmissüsteemide uuendamisse ning seeläbi tõsta toiduohutuse taset. Tugev toiduohutuse süsteem nii ettevõtte kui riigi tasandil on eelduseks uute turgude avamisel ja ekspordil. Ekspordivõimekuse suurendamiseks on vaja analüüsida sekkumiste võimalusi.

Tegevused:

Õigusloome ja analüüsid

Rahvusvaheliste organisatsioonide töös ja EL otsustusprotsessis osalemine (EL ning Eesti toiduseaduse reguleerimisala ulatuses nagu toidu keemilised ja bioloogilised riskid, töötlemisviisid, toidugrupi nõuded jm), kus toimub pidev nõuete ajakohastamine lähtuvalt uuest teadusandmetest ja loataotlustest.

Muudetakse alkoholiseadust eesmärgiga kaotada riiklik alkoholiregister ning sellega vähendada haldus- ja töökoormust ning mõju riigieelarvele. Jätkatakse alkoholi valdkonna nõuete korrastamisega.

Toiduraiskamise vähendamise riigisiseste tegevuste planeerimine ja elluviimine toimub ministeeriumide (ReM, Kiimaministeerium, Sotsiaalministeerium (SoM)) koostöös ning riikliku toidujäätmete tekke vältimise kava alusel regulaarselt. 2025. aasta septembris vastuvõetud EL jäätmete raamdirektiiviga seatud toidujäätmete vähendamise sihttasemete kehtestamine riigisiseses õiguses.

Eeldatavalt tuleb 2026. a Euroopa Komisjon välja eelnõuga ja algavad arutelud toitu lisada lubatud mineraalainete ja vitamiinide piirnormide kehtestamise üle. Samuti on oodata uusi algatusi Komisjonilt toidu päritolu märgistuse ja toiduga kokkupuutuvate materjalide valdkondades. Analüüsi vajab Euroopa Nõukogu toiduga kokkupuutuvaid materjale käsitlevate dokumentide kasutamine Eesti õigusruumis ja järelevalves.

Jätkub toidu valdkonna õigusnormide kaasajastamine ja õiguse korrastamine, mh toiduseaduse muutmise väljatöötamiskavatsuse ja eelnõu välja töötamine. Toiduseaduses vajavad muuhulgas ülevaatamist järelevalve ja seire toiminguid toetav volitatud laborite süsteem ning toiduseaduse §-des 53¹– 53⁶ sätestatud väärteokoosseisud, mis ei taga määruse (EL) 2017/625 artikli 139 kehtestatud nõuete täitmist. Ülevaatamisel on valdkonna riigisiseste õigusaktide aja- ja asjakohasus, et tagada kehtivate õigusnormide eesmärgipärasus. Koostatakse vajalikud analüüsid ja analüüsist lähtuvad vajalikud tegevused viiakse ellu etapiviisiliselt vastavalt kokkulepitud ajakavale.

Riigi kaitsetegevuse kava alamkava ülesandena toidukäitlemise erijuhise koostamine ja teavitamise korraldamine.

Vabariigi Valitsuses kinnitati 2.05.2024 memorandum, millega otsiti võimalusi kasutamaks avalikus toitlustuses senisest suuremas matus kohalikkude, sh mahepõllumajanduslikku ja tervislikku toitu ning suurendada taimse toidu osakaalu. Nimetatud eesmärgi täitmiseks valmib esimese etapina 2026. a teises kvartalis riigihanke kriteeriumide kehtestamise võimaluste analüüs ning teise etapina kehtestatakse riigihangete keskkonnahoidlikkuse kriteeriumid toitlustusteenuse ja toidu valdkonnas kliimaministri määrusega. Lisaks otsustati memorandumiga, et SoMil, ReMil ning HTM-l tuleb järgneva viie aasta jooksul alates valitsuse otsuse vastuvõtmisest viia ellu koolitoidu teekaardi tegevused.

Toidu pakendi esikülje märgisüsteemi Eestis kasutamisele võtmiseks vajalikud tegevused. Pakendi esikülje märgisüsteem (nt Nutriscore) toetab kestlike toiduvalikute edendamist ja aitab tarbijal mõista toidu toitainelist koostist ning teha tervist toetavaid valikuid. Sellise süsteemi loomine on ettenähtud PÕKA-s ning see toetab arengukavas „Eesti 2035“ seatud tervisliku toitumise eesmärke.

Järelevalve

Põllumajandus- ja Toiduamet kohandab tööjõuressurssi ja kompetentse, võttes arvesse uusi ja ressurssidega katmata riske ning seirete ulatuse ja mahu suurenemist (sh toidupettused, uuendtoidud, uued tehnoloogiad toiduga kokkupuutuvate materjalide valdkonnas, toidulisandid, toitumise- ja tervisealased väited, kestlikule toidusüsteemile ülemineku mõjud). Järelevalve riskipõhisuse edendamiseks arendatakse järelevalve- ja seiretulemuste analüüsi võimekust.

PTA ja LABRIS tagavad valmisoleku lahendada operatiivselt rahvatervist ohustavaid zoonootilisi haiguspuhanguid ning tagavad valmisoleku haigustekitajate täpsemaks iseloomustamiseks.

PTA järelevalvesüsteemi ja –protsesside pidev arendamine. Välja arendatud pettuste ennetamise ja tuvastamise süsteemi rakendamine kogu toidutarneahela ulatuses. 2024. a alustati toidu lisaiinete ning lõhna- ja maitseainete pilootseirega (EL üleselt on kokkulepitud uuritavad ühendid) ja 2027. a algab regulaarne seire. Samuti alustatakse toiduga kokkupuutuvates materjalides bifenool A seire ettevalmistustega.

Järelevalve tõhusamaks korraldamiseks vaadatakse üle olemasolevad riskihindamise süsteemid, mh arvestades uusi toiduohutuse riske ja käitleja poolt vabatahtlikult rakendatud kvaliteedisüsteemi tulemusi. Valmisoleku loomine riskihindamise süsteemi üleviimiseks uude IT-süsteemi.

PTA ühtse infosüsteemi arendamine, mis võimaldab asutuse üleselt parandada andmekvaliteeti ja analüüsivõimekust, sh tõhustada ennetustööd ning riskihindamist.

Järelevalvesüsteemi toetav laborisüsteem

Teenusepakkujate leidmine mõnest teisest ELi liikmesriigist referentvaldkondades, kus Eestis puudub selleks praegu sobiv labor või riigi sisese laboriteenuse välja arendamine ei ole otstarbekas.

Labori seadmepargi kaasaegsena hoidmine ning labori võimekuse tõstmine, et vähendada välislaborite teenuste kasutamise osakaalu vastavalt kokkulepetele. Eestis on vaja taastada labori võimekus esmajärjekorras loomset päritolu toidus ja suure rasvasisaldusega tooraines esinevate pestitsiide jääkide analüüsimiseks ning pestitsiide jääkide analüüsimine loomsest toidust üksiku jäägi meetodil. Analüüsivõimekus kõlealustes valdkondades oli Eestis kuni 2023. aastani.

Ülevaatamisel on referentlaboriga seotud protsessid. Lisaks kavandatakse täiendavaid meetmeid laborite (tervik)süsteemi paremaks toimimiseks, sh lepatakse kokku laboriteenuse arengusuunad toiduohutuse valdkonnas; prioriseeritakse senine laborivõimekus, et tagada prioriteetsetes valdkondades jätkusuutlik laboriteenus.

Teadlikkuse tõstmine

Euroopa Toiduohutusameti (EFSA) rahastuse toel jätkub riskihindamise valdkonnaga seonduva teema koordineeritud kommunikatsiooni arendamine, kaasates riskihindajaid ja riskijuhte Eestis ja naaberriikides, et tagada avalikkuse parem teavitamine toiduohutuse valdkonna riskidest ja teaduspõhistest meetmetest nende riskide vähendamisel. Jätkatakse võimalusel EFSA toiduohutuse kampaanias #Safe2Eat (osaletud 2024, 2025).

Toiduohutusealasteks teavitustegevusteks kasutatakse erinevaid kanaleid, mis valitakse lähtuvalt sihtgrupist, kelleni soovitakse jõuda, sh seminarid jt koosloomeviisid, maablogi, sotsiaalseadme, televisioon, raadio. PTA tõstab tarbijate ja käitlejate teadlikkust toiduohutusest, avalikustades süstemaatiliselt järelevalvetulemusi (nt RASFF teated; järelevalve proovide tulemused).

Maaelu Teadmuskeskusesse loodud AKIS kompetentsikeskuse koordineerimisel viiakse läbi toidukäitlejatele toiduohutuse alaseid teadmussirde tegevusi nagu teabepäevi, koolitusi, konverentse ning koostatakse infomaterjale. 2026. a I poolaasta lõpuks valmib toiduohutuse ABC teemaline digiplatvorm. Toiduohutuse ABC digiplatvormi näol luuakse täiendav süsteemne teadlikkuse tõstmise kanal alustavale ettevõtjale, millega eelkõige selgitatakse peamisi toiduohutuse põhimõtteid ja nõudeid, mida on vaja teada enne toidukäitlemisega alustamist.

Toidukäitlejate tootmissüsteemide investeeringute tegemise ja ekspordi võimekuse edendamine on kaetud eelkõige biomajanduse programmiga. Käitlejate ekspordivõimekuse tõstmiseks analüüsitakse lisaks toiduohutusealaste sekkumiste vajadusi ja võimalusi. Jätkatakse teadlikkuse tõstmise tegevustega, mille abil soodustatakse toidukäitlejatel rahvusvaheliste toiduohutuse- ja kvaliteedisüsteemide (nt ISO, BRC, IFS) juurutamist.

 Jätkatakse SA Maaelumuuseumid II ja III kooliastmele suunatud õppeprogrammiga „Toidu eluring“, milles õpitakse hindama inimtegevuse mõju looduskeskkonnale, lahatakse toiduraiskamise tekkepõhjuseid ning leitakse toidujäätmete probleemile lahendusi, ning haridusprogrammiga „Tervislik toitumine rännates ajas“ tervist toetava toitumise teemal.

 Jätkatakse toiduohutuse ja toidu teemade käsitlemise edendamisega haridussüsteemis. 2025. a alustatud Innosprindi projekti „Kuidas toetada õpilasi kestlike ja tervist toetavate toiduvalikute tegemisel?“ jätkutegevused, mille abil saab koole toiduga seotud õpitulemuste saavutamiseks toetada.

 Otsitakse võimalusi toidu- ja toiduohutushariduse arenduskeskuse loomiseks, millega luuakse toiduharidusse värskeid lahendusi. Keskus korraldab ettevõtmisi ja kampaaniaid, mis suurendavad toidu- ja toiduohutuse teadlikkust ühiskonnas. Korraldab koolitusi, seminare, partnerlusprojekte, mis aitavad tõsta laiema ühiskonna teadlikkust kestlikust toidusüsteemist ja toiduohutusest. Loob uut kvaliteeti nii üldharidus- kui kutse- ja ülikoolide õppeprogrammidesse ja toetab õpetajaid/õppejõude toidu- ja toiduohutuse hariduse valdkonnas ning edendab huvi kestliku toidusüsteemi vastu.

Teaduspõhisus

 Toiduohutusega seotud meetmed peavad tuginema teadusliku riskihindamise tulemustele. LABRIS riskihindamise osakonna roll on tagada toiduohutuse valdkonnas riskide hindamine, toiduahela riskidest teavitamine ja teadusnõu andmine ReMile ning PTAle. LABRIS-e riskihinnangute projektid ja ajakava lepatakse kokku iga-aastaselt. Täiendavalt tellib ReM rakendusuuringuid, töös olevad teemad loetletud järgnevalt.

 Jätkatakse uuringuga „Biomonitoringu läbiviimine põlevkivi sektoriga kokku puutuva elanikkonna seas (töötajad ja elanikud), teine etapp – biomonitoringu läbiviimine“, mis sisaldab endas ka pestitsiidide jääkide biomonitoringut. Uuring kestab 36 kuud lepingu sõlmimise ajast arvates. Projekt lõpeb 2027. aastal. Uuringu tellijateks on SoM ja ReM.

 Jätkatakse uuringuga „Teatud mükotoksiinid toidus ja söödas“. Töö raames määratakse erinevate elanikkonnarühmade riskitase (saadavushinnang) ning riskitase tundlikele loomaliikidele. Lisaks hinnatakse kliimamuutuste mõju teatud mükotoksiinide sisaldusele Eestis kasvatatud toidu ja sööda teraviljades. Projekt lõpeb 2026. a.

 2025. aastal alustati uuringuga „Teatud saasteained (eeskätt broomitud leegiaeglustid, perfloralküülühendid) teatud loomsetes esmatoodetes (piim, liha, munad, rupsid)“, kus on eesmärgiks määrata erinevate elanikkonnarühmade riskitase (saadavushinnang). Projekti kestvuseks on planeeritud kolm aastat. Projekt lõpeb 2027. aastal.

 Toiduohutuse riskide hindamiseks viiakse läbi Eesti rahvastikupõhine toitumisuuring. Uuringu läbiviimist alustati 2025. a sügisel ning see kestab kaks aastat. Uuringuga on kaetud täiskasvanud, kuid laste osas on vajalik leida rahastus edaspidi.

 2023. aastast osaleme EFSA rahastatud nn rätsepatöö projektides, mis on lühikeses ja keskpikas perspektiivis kasulikud ELi toiduohutuse süsteemile, toetavad pikaajaliste partnerluste loomist ja valmisolekut riskihindamise tegevusteks tulevikus. Projektide ettepanekuid saavad esitada nii EFSA kui liikmesriigid lähtuvalt oma strateegilistest eesmärkidest ja prioriteetidest. Projekti tegevustesse on kaasatud asjakohased ReM haldusala asutused ning projektides osalemist on kavas jätkata ka järgnevatel aastatel.

 Tõhustatakse uute toidutehnoloogiate ja toitude arendamise võimekust, luues tugisüsteemid uute toitude arendamisega tegelevate ettevõtjate ja teadlaste jaoks.

Analüüsitakse ja arendatakse uusi võimalusi, sh digitaalseid, riskihinnangute alusandmete kogumiseks (nt toidu koostise andmed) ja andmeanalüüsiks. Sealjuures pööratakse tähelepanu olemasolevate andmete paremale kasutusele ja analüüsile ning otsitakse lahendusi andmekogumise süsteemide loomiseks toidust põhjustatud kõrvalmõjude (nt toidulisandite kõrvalmõjud tervisele) registreerimiseks (nt tervishoiusüsteemis) ning olukorra jälgimiseks Eestis.

Oodatavad tulemused:

Tarbija tervis ja huvid on kaitstud kõrgel tasemel. Toiduohutuse baromeetri näit, mis mõõdab üldist toiduohutuse olukorda Eestis aastapõhiselt ja võrrelduna eelmisesse aastasse, on vähemalt 100 ja tarbija teadlikkus toiduohutusest kasvab.

6. Programmi juhtimiskorraldus

Toiduohutuse programmi juhib toiduohutuse asekanstler. Programmi juhi ülesanne on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, elluviimise ja seire koordineerimine. Valdkonna eest vastutav minister kinnitab programmi pärast riigieelarve vastuvõtmist Riigikogus. Iga lõppenud aasta kohta koostatakse programmi tulemusaruanne, mis on sisendiks tulemusvaldkonna „Põllumajandus ja kalandus“ tulemusaruandesse.

Programm on arengukavas „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ seatud eesmärkide rakendamiseks vajalikke meetmeid ja tegevusi kirjeldav dokument. Programm viib ellu arengukava „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ 1., 2., 3., 4. ja 5. tegevussuundade eesmärgi.

PõKa 2030 VISIOON:

Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada

ÜLDEESMÄRK

Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised

ALAEESMÄRK

Tark ja kestlik põllumajandus, toidutootmine ja maaelu ning ohutu toit ja hoitud keskkond

ALAEESMÄRK

Kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ja kalavarude jätkusuutliku majandamise

Tegevussuunad

Horisontaalsed arendusteemad

Biomajandus, eksport, keskkond ja maapiirkonna terviklik areng,

samuti võrdsed võimalused ja hea riigivalitsemine, sh: teadmispõhine kaasav poliitika- ja õigusloome, sihtrühmade teadlikkuse tõstmine, kvaliteetsete avalike teenuste osutamine, tõhus riskijuhtimine ning IT-haldus ja terviklikud järelvalve süsteemid (sh strateegiliste riskide hindamine, toiduohutus, selge vastutus jm).

LISA 1. Programmi teenuste kirjeldus

Programmi tegevus – Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada ReM, PTA ja METK oma teenuste kaudu. Väetiste ja taimekaitsevahendite ohutus inimesele ja keskkonnale tagatakse ReM taimekaitse- ja väetiste turustamise poliitika kujundamisega. PTA teostab taimekaitse valdkonnas turustamise ja kasutamise ning väetiste valdkonnas turustamise järelevalvet. METK panustab valdkonda teadustegevustega, analüüsides maakasutuse keskkonnamõju, viies läbi taimekaitse ja taimekasvatuse uuringuid ning hinnates taimekaitsevahendite tõhusust. METK teeb laboratoorseid analüüse (mullaproovid, taimekaitsevahendid, väetised jm) ning panustab ka teadmussiirde ja innovatsiooniteenustega.

Programmi tegevus – Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine,

Põllumajanduses mitmekesise tootmise võimaldamiseks kujundab ReM poliitikat põllumajandusloomade aretuse ja loomageneetiliste ressursside säilitamise valdkondades. PTA teostab järelevalvet aretuse üle. PRIA kaudu makstakse ohustatud tõugu looma pidamise toetust ning põllumajandusloomade aretustoetust.

Programmi tegevus – Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine ja rakendamine

Põllumajanduses mitmekesise tootmise võimaldamiseks kujundab ReM poliitikat sordiaretuse ja taimse paljundusmaterjali valdkondades.

PTA tegeleb seemnete ja seemnekartuli sertifitseerimise ja turustamise nõuetele vastavuse kontrollidega, sordi registreerimise ja -kaitsega ning paljundusmaterjali ja erinevate taimede turustamise nõuetele vastavuse kontrollidega. Olulisemad teenused METK poolt on põllumajanduskultuuride sordiaretus, seemnete kvaliteedi määramine, seemnepartiide järelekontrolli põldkatsete, sordi registreerimiskatsete ja sordi võrdluskatsete (majandusviljelusväärtuse katsete) läbiviimine ning geneetilise ressursi kogumine ja säilitamine. METK panustab valdkondadesse teadmussiirde ja innovatsiooni teenustega. PRIA kaudu makstakse kohalikku sorti taimede kasvatamise toetust ning sertifitseeritud seemnekartuli tootmise toetust.

Programmi tegevus – Loomatervise ja -heaolu poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada ReM, PTA, PRIA, LABRIS ja METK oma teenuste kaudu. Hea loomade tervise alane olukord ning kõrge loomade heaolu tagatakse ReM söödaohutuse, loomatervise ja loomade heaolu poliitika kujundamisega.

PTA teostab järelevalvet söödaohutuse, loomade pidamise ja heaolu ning kõrvalsaaduste käitlemise üle. PTA teostab loomatervise alase väljaveo ja sisseveo kontrolli.

PRIA kaudu makstakse loomade heaolu, karjatervise kõrgemate majandamisnõuete ning loomataudide kontrollprogrammi alase koostöö toetust.

METK teeb sööda laborianalüüse. LABRIS teeb laboriuuringuid ja annab riskihinnanguid loomatervise ja söödaohutuse valdkonnas.

Programmi tegevus – Taimetervise poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada ReM, PTA, PRIA ja METK oma teenuste kaudu. Hea taimetervisealane olukord tagatakse ReM taimetervise poliitika kujundamisega.

PTA teostab järelevalvet taimetervise ja puidutöötlemisettevõtete üle. PTA teostab taimede, taimsete saaduste ja muude objektide väljaveo ja sisseveo kontrolli.

Ohtliku taimekahjustaja puhangu korral on võimalik PRIA kaudu anda toetust ohtliku taimekahjustaja kartuli ringmädaniku või viljapuu-bakterpõletiku tõrjeabinõude rakendamise eest.

METK uurib taimekahjustajaid ja teeb kahjustajate seiret, teeb taimse materjali laborianalüüse ning taimekahjustajate määramise analüüse.

Programmi tegevus – Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine

Toiduohutuse eesmärged aitavad saavutada oma teenuste kaudu ReM toiduohutuse poliitika kujundamisega, PTA toiduohutuse järelvalve (sh väljaveo ja sisseveo kontroll) ja haiguspuhanguteks valmisoleku tagamisega ning LABRIS toidu ja alkoholi laboratoorse kontrolli, toiduvaldkonna referentvolituste täitmise ja toiduohutuse valdkonna riskihindamisega. METK panustab teadmussiirde ja innovatsiooni teenustega.

Programmi tegevus – Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja korraldamine

Mahepõllumajanduse eesmärged aitavad saavutada oma teenuste kaudu ReM poliitika kujundamine, mida rakendatakse PRIA (toetuste rakendamine), PTA (järelvalve) teenuste kaudu.

Mahepõllumajanduse konkurentsivõime tõstmiseks ning mahepõllumajanduses tunnustatud ettevõtjate arvu säilitamiseks rakendatakse mahepõllumajanduse toetusi: mahepõllumajanduse ökokava, loomade heaolu toetus mahepõllumajandusloomadele, haridusasutustes mahetoidu pakkumise toetus.

PTA põhitegevuseks on mahepõllumajanduslike ettevõtete tunnustamine ning riikliku järelvalve korraldamine. METK panustab teadmussiirde ja innovatsiooni teenustega.

LISA 2. Teenuste rahastamiskava

	2026	2027	2028	2029
Toiduohutuse programm	-86 821	-86 497	-134 552	-120 160
Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine	-3 008	-2 700	-2 566	-2 353
Taimekaitse ja väetiste valdkonna poliitika kujundamine	-485	-494	-478	-438
Taimekaitse teadus ja innovatsioon	-929	-645	-528	-444
Taimekaitseeadmete tehniline kontroll	-24	-25	-25	-25
Taimekaitsevahendi toimeaine hindamine	-401	-337	-337	-287
Taimekaitsevahendi turule lubamine	-455	-466	-466	-438
Taimekaitsevahendite järelevalve	-589	-605	-605	-592
Väetiste turustamise järelevalve	-125	-128	-128	-128
Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine	-13 677	-13 769	-13 551	-13 560
Toidu ja alkoholi laboratoorne kontroll	-1 990	-2 046	-2 046	-2 046
Toidu ohutuse riskide haldamine	-1 867	-1 896	-1 896	-1 897
Toidu väljaveo sertifikaadid	-391	-401	-401	-401
Toiduohutuse järelevalve	-6 597	-6 776	-6 776	-6 777
Toiduohutuse poliitika kujundamine	-2 037	-1 919	-1 766	-1 772
Toiduohutuse valdkonna riskihindamine	-367	-359	-359	-359
Toiduvaldkonna referentvolitused ja valmisolek	-429	-373	-308	-308
Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine	-11 680	-11 770	-10 993	-11 023
Algseemnekasvatus	-494	-495	-488	-489
Geneetilised ressursid	-295	-292	-283	-283
Põldkatsete läbiviimine	-1 576	-1 595	-1 597	-1 600
Põllumajanduskultuuride sordiaretus	-4 911	-4 900	-4 151	-4 157
Seemne sertifitseerimine	-201	-205	-205	-205
Seemne turustamise järelevalve	-195	-198	-199	-199
Seemnekartuli sertifitseerimine	-181	-185	-185	-185
Seemnete kvaliteedi määramine	-657	-670	-672	-673
Sertifitseeritud seemnekasvatus	-1 686	-1 717	-1 718	-1 720
Sordi registreerimine ja kaitse	-123	-125	-125	-125
Sordiaretuse ja taimse paljundusmaterjali poliitika kujundamine	-713	-716	-689	-690
Sordiaretuse toetuste andmine	-185	-197	-210	-225
Teadus ja innovatsioon (Sort)	-465	-475	-472	-474
Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine	-3 431	-3 442	-3 508	-3 654
Aretuse järelevalve	-266	-273	-273	-273
Aretustoetuste andmine	-2 980	-2 983	-3 047	-3 193
Põllumajandusloomade aretuse poliitika kujundamine	-184	-187	-188	-188
Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja rakendamine	-29 847	-31 272	-82 745	-75 471
Mahepõllumajanduse järelevalve	-1 521	-1 560	-1 560	-1 560
Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine	-489	-496	-497	-498
Mahepõllumajanduse toetuste andmine	-27 838	-29 216	-80 687	-73 413
Taimetervise poliitika kujundamine ja rakendamine	-3 050	-3 047	-2 957	-2 962

Puidutöötlemisettevõtete järelevalve	-211	-217	-217	-217
Taimede ja taimsete saaduste väljaveo kontroll	-174	-179	-179	-179
Taimekahjustajate laboratoorne määramine	-426	-428	-429	-430
Taimekahjustajate riski haldamine	-662	-707	-707	-707
Taimetervise järelevalve	-694	-714	-714	-714
Taimetervise poliitika kujundamine	-633	-546	-454	-457
Taimse paljundusmaterjali kontroll	-241	-249	-249	-249
Teadus ja innovatsioon (Taimetervis)	-8	-8	-8	-8
Loomatervise ja -heaolu poliitika kujundamine ja rakendamine	-22 127	-20 497	-18 232	-11 138
Loomade pidamise ja kõrvalsaaduste käitlemise järelevalve	-863	-887	-887	-887
Loomahaiguste laboratoorne diagnoosimine	-601	-621	-621	-621
Loomahaiguste referentvolitused ja valmisolek	-511	-449	-414	-414
Loomaheaolu toetuste andmine	-5 263	-5 287	-4 719	0
Loomataudide leviku riski haldamine	-3 449	-3 476	-3 476	-3 477
Loomatervise ja -heaolu poliitika kujundamine	-3 443	-2 876	-2 523	-2 541
Loomatervise toetuste andmine	-4 737	-3 701	-2 395	0
Loomatervise valdkonna riskihindamine	-166	-138	-138	-138
Põllumajandusloomade registri andmete haldamine	-513	-501	-496	-496
Sööda käitlemise järelevalve	-249	-255	-255	-256
Sööda ohutuse riskide haldamine	-110	-114	-114	-114
Söödaohutuse uuringud	-671	-605	-606	-607
Väljaveo sertifikaadid loomadele ja kõrvalsaadustele	-397	-407	-407	-407
Veterinaararstide järelevalve	-205	-211	-211	-211
Loomade heaolu järelevalve	-948	-971	-971	-971

Lisa 3. Programmi rahastamiskava täiendav informatsioon 2025. a kohta

	Ülekantava te summa (piirmäära ga vahetus)	2025.a riigieelarve I p.a. seadusemuuda tused	2025.a riigieelarve II p.a. seadusemuuda tused	VV reservide eraldised	Lõplik 2025.a programmi tegevuse eelarve*
Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus	-407		20,1		-3 733
Looma-ja taimetermise poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus	-1 363		48,8	-19 725	-49 444
Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus	-719		293,2	-39,5	-15 841
Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine programmi tegevus	-1 313		-493,2		-16 156
Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus	-111		1,5		-3 614
Mahepõllumajandu se poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus	-1 540		12,0		-29 720

Programmi tegevusele looma- ja taimetermise poliitika kujundamine ja rakendamine eraldati VV reservist vahendeid eesmärgiga ennetada ohtlike loomataudide kahjusid või leevendada loomataudide tekitatud kahjusid:

1,67 mln eurot eraldati metssealiha konservide kokkuostuks. Meetme eesmärgiks on tagada, et jahimeestel oleks võimalik kütitud metssealiha ära müüa;

11,5 mln mln eurot eraldati ohtliku loomataudi sigade Aafrika katku ennetus- ja tõrjeabinõude kuludeks ning loomapidajatele taudi tõttu likvideeritud loomade, sööda, seadmete ja pakkematerjalide makstud hüvitisteks;

1,5 mln eurot eraldati suu- ja sõrataudi bioohutusnõuete investeeringutoetuse andmiseks (määrus, millega toetust jagatakse: "Erakorraline investeeringutoetus põllumajandustootjatele suu- ja sõrataudi ennetamiseks" <https://www.riigiteataja.ee/akt/117062025010>);

LABRISele eraldati tööjõu- ja majandamiskuludeks 493 466 eurot Trichinella laboriuuringute tegemiseks; PTA-le eraldati majandamiskuludeks 1 500 000 eurot loomakorjuste nõuetekohase utiliseerimis-võimekuse tõstmiseks, sh vajalike matmispaikade ettevalmistamise ja kasutuselevõtmise kuludeks ning 9817 eurot seakatku nakkusega farmide territooriumil ja ümbruses kõrvalistele isikutele viibimiskeelu rakendamise kuludeks.

1,5 mln eurot eraldati sigade Aafrika katku ennetamise investeeringutoetuse rakendamiseks põllumajandustootjatele ja 1,5 mln eurot seakasvatustevõtetele loomakasvatushoonete kasutuselevõtuks kriisi lahendamisel.

Programmi tegevusele toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine eraldati reservist lisandunud liikmemaksud.